

Hieronder vind u de originele tekst van het boekje
“De vaart van het schipperskerkje”,
Geschreven door dhr T. Braaksma in 1987.
Het geeft een beeld van de de ontstaansgeschiedenis van onze kerkelijke
gemeente in Leeuwarden tot aan de bouw van ons huidige kerkgebouw.

De vaart van het Schipperskerkje

Fitsen uit de geschiedenis van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Leeuwarden

Voorwoord

Gaarne heb ik voldaan aan het verzoek van de kerkeraad om ter gelegenheid van de bouw van ons kerkelijk centrum een fotoboek te maken met verklarende tekst.

Toen op 17 juni 1892 de kerkelijke vereniging tot stand kwam tussen de Afscheiden kerken en die der Doleantie, had een klein gedeelte van de Christelijke Gereformeerde Gemeente te Leeuwarden hiertegen grote bezwaren. Zij beschouwden zich als de wettige voortzetting van de kerk der Afscheiding van 1834 en is sedert 15 juni 1893 als Christelijke Gereformeerde Gemeente van Leeuwarden geconstitueerd en als zodanig bij de Overheid bekend. Het gevolg was wel dat men vanaf die datum niet meer beschikte over een eigen kerkgebouw. Door grote offervaardigheid kreeg men echter al spoedig de beschikking over een eigen kerkje aan het Molenpad nr. 19, waarin des zondags de diensten konden worden gehouden. Door het relatief grote aantal binnenschippers onder de leden der gemeente, noemde de volksmond dit gebouwtje al spoedig het Schipperskerkje'.

De bedoeling van dit boekje is de 'vaart' te beschrijven die dit kerkje met zijn 'bemanning' heeft gemaakt; vandaar de naam *De vaart van het Schipperskerkje*'.

Dit geschrift kan geen aanspraak maken op volledigheid; het zijn slechts flitsen die een beeld willen geven van de ontwikkeling van het gebeuren binnen de eigen kring. Hierbij is gebruik gemaakt van notulen, boeken en tijdschriften, maar ook van hulp van velen in en buiten de gemeente, waarvoor gaarne hartelijk dank. Ook werd dankbaar gebruik gemaakt van citaten uit het boek 'En toch niet verteerd', geschreven door ds. M. Drayer, prof dr.W. van 't Spijker en ds. J.H. Velema; uitgegeven door Uitgeversmij.

J.H. Kok te Kampen en uit het boek 'Het wonder van de 19e eeuw' van H. Algra, uitgegeven door firma T. Wever te Franeker, die beide hiervoor toestemming gaven. Wanneer dit boekje bijdraagt tot het verstaan van de zin van het bestaan van de Christelijke Afscheiden Gereformeerde Kerk van Leeuwarden, zijn opdrachtgever en ondergetekende dankbaar en tevreden. Overigens voor alles:
'Soli Deo Gloria'.

T. Braaksma.
Leeuwarden, 1987.

Predikanten

die de gemeente hebben gediend na 1893:

J. Bos Hzn	1895 – 1908
A. M. Berkhoff	1910 – 1914
H. Visser	1915 – 1931
W. Kremer	1932 – 1946
S. van der Molen	1946 – 1951
M. Holtrop	1952 – 1957
A. Hilbers	1958 – 1963
K. J. Velema	1965 – 1977
R. van de Kamp	vanaf 1975
J. Plantinga	vanaf 1978

J. Plantinga

R. van de Kamp

K. J. Velema

A. Hilbers

J. Bos Hzn.

A. M. Berkhoff

H. Visser

W. Kremer

S. van der Molen

M. Holtrop

De Afscheiding

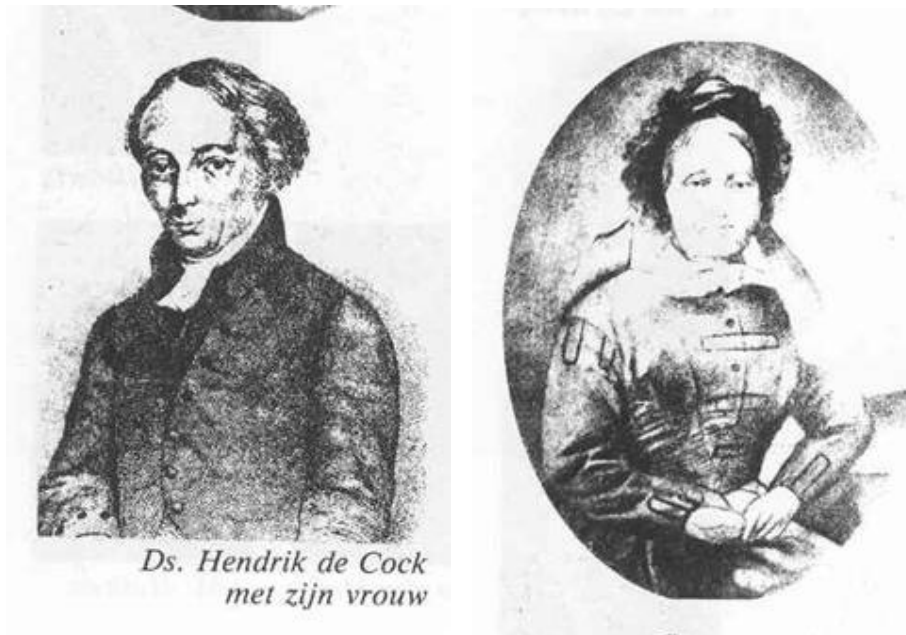
De Christelijke Gereformeerde kerk van Leeuwarden stamt uit de Afscheiding van 1834, toen een aantal gelovigen in protest kwam tegen het toenmalig verval in de Ned. Hervormde Kerk.

De verhouding tussen Overheid en Kerk lag toen anders dan nu.

Koning Willem 1 had in 1816 aan de kerk een bestuursorganisatie opgelegd, die met het karakter van de Gereformeerde Kerk in strijd was. Leervrijheid maakte het daarbij mogelijk dat onbijbelse gedachten binnendrongen in de kerk.

Het was met name de zogenaamde 'Groninger richting', die als een nieuwe theologie de weg zou banen voor het latere modernisme en leer en leven deed afbuigen van Schrift en Belijdenis.

Dit leidde tot kerkelijke spanningen en conflicten waarbij ds. De Cock te Ulrum werd geschorst, afgezet en zelfs in de gevangenis terecht kwam.

Ds. Hendrik de Cock en Mevr. de Cock.

Nadat ds. Hendrik de Cock zich met zijn

kerkeraad had afgescheiden van de Ned. Hervormde Kerk, later gevolgd door meerdere gemeenten, maakten de Afgescheiden gemeenten een moeilijke tijd door. De gelovigen, die elkaar

reeds lang in hun 'gezelschappen' onderling hadden gesticht,

trachtten namelijk over te gaan tot gemeentevorming, doch ontmoetten daarbij veel tegenwerking van Overheid en Kerk. Hun verzoeken om erkenning en bescherming werden afgewezen en

zelfs hun onderlinge samenkomsten haast onmogelijk gemaakt met een bepaling uit het 'Lijfstraffelijk Wetboek' die in de tijd van Napoleon met een geheel andere bedoeling was opgesteld en een verbod inhield om met meer dan twintig

personen zonder toestemming van de Overheid samen te komen. Wanneer men leest in de vier kloeke boeken van dr. F.L. Bos, getiteld: 'De Archiefstukken betreffende de Afscheiding van 1834', bemerkt men hoe overal in het land samenkomsten van meer dan twintig Afgescheidenen onmogelijk werden gemaakt. Als de bepalingen werden overtreden, volgden boetes, verbeurdverklaring van goederen, gevangenisstraf of inkwartiering van soldaten.

De Afgescheidenen, die meestal eenvoudige mensen waren, hebben meer dan f 100.000,- aan boetes moeten betalen. Zo was de kerkelijke situatie in Nederland toen op de achtste december 1835 onder leiding van ds. Hendrik de Cock de Afgescheiden gemeente van Leeuwarden werd gesticht.

In dit verband is het interessant te weten hoe de kerkelijke kaart van Friesland er in de tijd van het begin van de Afscheiding uitzag. Welnu, 80 % van de Friese bevolking was lid van de Ned. Herv. Kerk, zodat deze kerkgemeenschap een dominerende positie innam; Doopsgezinden maakten 8% uit; Katholieken ruim 9%; de Joden bleven onder de 1%, terwijl ongeveer 2% bij geen kerkgenootschap was aangesloten.

Sinds jaar en dag leefden er in Friesland reeds kleine groepen, die over het verval van de kerk verontrust waren. Ze ondergingen o.a. de invloed van de 'oefenaar'

W.J. Vijgeboom, die afkomstig was uit Axel, maar zijn zendingsreizen tot diep in Friesland uitstreckte. Reeds in 1822 sprak hij in het huis van koopman Feddema aan de Lange Pijp te Leeuwarden, hetgeen zowel hem als zijn gastheer een boete bezorgde, terwijl de belangstellende toehoorders 'in bescherming' moesten worden genomen tegen het gepeupel, dat deze kerkelijke onruststokers meestal niet welgezind was. Toch zou het nog dertien jaren duren, eer het tot stichting van een gemeente kwam. Men moet zich van de eerste samenkomst van de gemeente geen al te grote voorstelling maken.

Slechts negentien leden sloten zich aan, van wie er slechts drie op het gebied van Leeuwarden woonden. De overige kwamen uit naburige plaatsen zoals Oenkerk en Suawoude. De eerste vergadering werd gehouden ten huize van een zekere Johs. Meyering, een wolverkoper, die bij de Vischmarkt in Leeuwarden woonde. Het was een 'huisgemeente' als in de eerste christentijd, die meermalen bij Johs. Meyering, maar ook bij Jan Schippers in de Schrans nr. 18 samenkwam. Zo kan men stellen dat de Afscheiding in Leeuwarden begon in de Schrans.

De Afgescheiden kerken, die in Nederland snel in aantal toenamen, hadden in het begin slechts weinig predikanten.

Behalve de 'pioniers': De Cock, Scholte, Brummelkamp, Van Raalte, Gezelle Meerburg moet ook genoemd worden S. van

Velzen, die in Drogeham door de Hervormde Kerk was geschorst en afgezet.

Deze ds. Van Velzen werd tot algemeen predikant voor alle Afgescheidenen in Friesland benoemd. Hij vestigde zich in Leeuwarden in het huis Schrans nr. 105. Voordat ds. Van Velzen zich in Leeuwarden vestigde, kwam ds. De Cock van Ulrum zo nu en dan in Leeuwarden preken. Hij logeerde dan bij de reeds eerder genoemde broeder Meyering. Onder zijn gehoor kwamen maar enkelen uit Leeuwarden; de meesten kwamen uit de omliggende dorpen. De moeilijkheden, die de jonge gemeente te Leeuwarden moest doorstaan, waren niet gering.

In 'De Reformatie', het toenmalige tijdschrift van de Afgescheiden gemeenten, stond o.m. het volgende in 1837: 'Op zondag de 15e maart j.l. kwam de commissaris van politie met enige dienaars in het gewone huis der bijeenkomsten van de gescheidenen aldaar, op het ogenblik dat de godsdienst oefening eindigde. Zij vertrokken nadat de namen der afgescheidenen waren opgenomen. Het gewone gevolg van deze opzienbarende maatregel was, dat het grauw zich in menigte voor het huis vergaderde en na het vertrek der politie geweldig tegen de deuren en vensters begon te slaan, en sommige leden der gemeente, die het huis uitgingen, met slagen, stoten en gooien mishandelde. De commissaris der Politie kwam vervolgens terug en verklaarde aan den predikant Van Velzen, aldaar tegenwoordig, dat het huis, indien hij daar bleef, in den avond waarschijnlijk geplunderd en omver gehaald zou worden en de predikant waarschijnlijk omgebracht.

Onze leraar verliet het huis, begeleid door een hem uitjouwende menigte, terwijl dat gedeelte van de stad in opstand was. Hij ontkwam gelukkig zijn vervolgers, door een eindweegs in de trekschuit zijn weg te vervolgen. Des anderen daags kwam een commissaris van Politie bij onze broeder Meyering, alwaar de bijeenkomst gehouden was, en verklaarde tot viermalen toe, dat hij wel de huizen der burens, maar niet dat van Meyering wilde Beschermen.

Ds. S van Velzen

Algemeen Predikant der Afgescheidenen

Nadat naast ds. Van Velzen ds. R.W. Duim uit Emden een korte tijd in Friesland had gewerkt, deed ds. Tamme Foppes de Haan, geboren in Duurswoude, afgezet als Hervormd predikant te Ee, in Leeuwarden zijn intrede. Hij werd opgevolgd in 1843 door zijn leerling, ds. Van der Weep uit Sappemeer. Later waren nog verbonden aan de Afgescheiden kerk de predikanten ds. Beijer uit Heerenveen, die later naar Zuid-Afrika vertrok en tot aan de samensmelting met de Doleantie de predikanten J. Jans, Op 't Holt, J.W.A. Notten, K.J. van Goor, J.P. Visscher en J. van Andel uit Heusden.

Dr. C. van der Woude vertelt in zijn geschrift 'De Leeuwarder Oosterkerk', uitgegeven door de Gereformeerde Kerk van Leeuwarden in 1980 o.m. dat in 1839 een huis werd aangekocht aan het Vliet, dat later weer werd verkocht. Blijkbaar achtte men een plaats om samen te komen buiten de oude stadsgrachten het meest geschikt.

De gemeente vond een onderkomen in een gebouw op de hoek van de Vijzelstraat en Noorderweg; men kwam hier bijeen van 1843 tot 1858. In juli 1853 werden pogingen gedaan grond voor een nieuwe kerk te krijgen. Men had echter de toestemming van de plaatselijke overheid nodig, en deze is daar niet erg scheutig mee geweest tegenover de Afscheidenen, die nu niet bepaald algemeen bemind waren. Men liet echter de moed niet zinken. In 1857 scheen de tijd rijp geworden. Men kocht een stuk grond bij de gasfabriek voor de som van f 2.100,-. Er werd een bestek en tekening gemaakt door P. van der Wal, meestertimmerman ter plaatse. Er moest gezorgd worden voor de nodige financiën. Gedrukte circulairen werden huis aan huis bezorgd en door dominee en gemeenteleden weer opgehaald; deze actie bracht rond f 700,- op. Ook werd er geld geleend. Uiteindelijk konden de kerk en de pastorie gebouwd worden; kosten inclusief verfwerk rond f10,000,-. Op 2 januari 1859 werd de kerk in gebruik genomen. Er lag een schuld op de gebouwen, groot f 6.600,-.

Met de bouw van deze Oosterkerk werd de vroegste periode van de Christelijke Afscheiden Gemeente afgesloten.

Het was een tijd van zorg en moeite.

Een deel der gemeente kwam tot de ingebruikname van de kerk bijeen in kleine groepen in Suawoude en Oenkerk; het andere deel in Leeuwarden en trok daar van het ene woonhuis of klein vergaderlokaal naar het andere, beurtelings in Huizum of Leeuwarden. In zo'n situatie zal de nieuwe Oosterkerk aan de gemeente een gevoel van rust hebben gegeven. Men moet zich echter van de nieuwe kerk geen al te grote voorstelling maken: een eenvoudige rechthoekige ruimte met een preekstoel en een aparte plaats voor de leden van de kerkeraad.

De plaatselijke predikant ds. Beyer had in december 1858 in een vergadering met de gemeenteleden verslag uitgebracht en

Daarbij de wonderen Gods geschetst, welke handtastelijk waren voor ieders oog, tot beschaming van de wereld, ja zelfs degenen, die men onder de kinderen Gods rekent, maar die ons kerkelijk tegenwerken, en tot bemoediging van ons, Gods duurgekochte en uitgeleide Kerk vanwege de zovele uitreddingen in het bouwen der nieuwe kerk, waardoor we in verwondering mogen zeggen: het is van de HEERE geschied en het is wonderlijk in onze ogen, aldus dit woordelijk verslag uit die tijd, zo schrijft

dr. C. van der Woude. Men krijgt diep respect voor deze voortrekkers, die onder enorme druk en moeilijkheden met Gods hulp zoveel zegen mochten zien op hun arbeid. Wij kunnen dan ook volmondig onderschrijven hetgeen prof. K. Runia opmerkte tijdens een herdenkingsdienst in Leeuwarden, gehouden op zondag 8 december 1985: Wij behoeven ons niet te schamen over de kerkkruis van 1834. Kritiek achteraf getuigt van een onhistorische houding. Want de Afscheidenen scheidden zich niet af van de Hervormde Kerk uit scheuringszucht, maar de

leervrijheid in de Hervormde Kerk noopte de gereformeerden tot de Afscheiding'.

In genoemd interessant boekje

'De Leeuwarder Oosterkerk', geschreven door dr. C. van der Woude ter gelegenheid van de sloop van deze kerk in 1979, uit welk geschrift wij met veel dank in ons overzicht citeren, komt men de volgende zeer lezenswaardige historische ontboezeming tegen:

'De Oosterkerk is ook verschillende malen ter sprake gekomen toen omstreeks 1880 te Leeuwarden de plannen werden gemaakt voor de bouw van een nieuwe Bonifatiuskerk op de Amelandshof. De kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk aan het Hoeksterpad werd door het college van Burgemeester en Wethouders zelfs om advies gevraagd. B & W deden dit niet zomaar. Immers, de Wet op het toezicht der kerkgenootschappen bepaalde in die jaren dat de afstand tussen de gebouwen van verschillende kerkgenootschappen tenminste 200 ellen zou moeten bedragen. In de plannen van het Rooms-Katholieke kerkbestuur zou aan die bepaling niet worden voldaan, omdat de afstand tussen de - laten we maar zeggen - Oosterkerk en de nieuw te bouwen Bonifatiuskerk slechts 59 ellen zou bedragen. De Christelijke Gereformeerde kerkeraad ontpopte zich echter niet als een sta-in-de-weg: op het gevraagde advies werd op 25 juni 1881 positief gereageerd, zij het dat men vond dat wel aan enkele voorwaarden moest worden voldaan. Zo moesten de vensters van de Bonifatiuskerk hoog worden aangebracht, zoodat het geluid uit het gebouw naar boven gaat en zich niet verspreidt. Bovendien, en dat is nog veel curieuzer, mochten volgens de gereformeerden in de toren van de nieuw te bouwen kerk geen klokken worden aangebracht. Het klokgelui toch zoude ons kerkgebouw geheel onbruikbaar maken. De openbare orde vereischt zeer zeker dat geen van buiten komend geluid ons in de stilte der godsdienst oefening stoore. Klokgebrom van nabij komend, is derhalve tegen 'de openbare orde', was hun motivatie. Ruim veertien dagen nadat deze reactie uit de gereformeerde hoek was gegeven, verleenden B & W toestemming voor de bouw van de Bonifatiuskerk. Opmerkelijk is dat zij geen aandacht schonken aan het klokgebrom. En ook architect J.P.H. Cuypers heeft er zich kennelijk niets van aangetrokken, want in de ranke Bonifatiusstoren, die met zijn lengte van 80 meter hier het stadssilhouet volledig beheerst, zijn later toch klokken opgehangen'.

Naast de geconstateerde positieve ontwikkelingen van de Afgescheiden kerk van Leeuwarden waren er echter ook moeilijkheden, zowel van interne als externe aard.

Gememoreerd werd reeds dat bij de pogingen om tot kerkbouw te kunnen overgaan, de plaatselijke overheid niet wilde meewerken; integendeel, het gemeentebestuur eiste primair dat de gemeente erkenning bij de overheid zou aanvragen. In Utrecht waren de Afgescheidenen onder leiding van ds. H.P. Scholte daarin al voorgegaan, daarbij gevolgd door sommige gemeenten, maar onder protest van anderen. Ook in Leeuwarden had men verschil van mening aangaande deze zaak. H. Algra zegt hiervan in zijn boek: 'Het wonder van de negentiende eeuw': Aanvankelijk werden alleen plaatselijke gemeenten van de afgescheidenen door de Overheid, en dan nog onder bezwarende voorwaarden, erkend. Door zulk een erkenning kreeg de plaatselijke kerk

rechtspersoonlijkheid en kon zij dus bijv. een kerkgebouw op haar naam zetten of een legaat aanvaarden.

Maar de kerkgemeenschap als geheel kreeg geen erkenning. De Regering kende haar niet. Tot 1848 bestond het recht van placet: 'de tussenkomst der Regering', werd vereist bij de afkondiging van kerkelijke 'voorschriften'.

De meerderheid van kerkeraad en gemeente te Leeuwarden vroeg erkenning, doch

ds. Van Velzen en de kerkeeraadsleden Meyering en Hellema hadden bezwaar.

Het geschil leidde zelfs tot een kleine scheuring in de gemeente, waarbij Meyering c.s. een tijdlang buiten het kerkverband kwamen te staan. Meyering verdween naar Harlingen en nam de boeken der gemeente mee, omdat hij zich en zijn aanhang als de 'echte kerk' bleef zien.

Het duurde tot 1850, voordat de vrede werd hersteld en de gemeente haar weg eensgezind voortzette.

De Doleantie

Na de Afscheiding van 1834 bleven er in de Hervormde Kerk nog vele rechtzinnigen. Zij kwamen ondermeer bijeen in de Vereniging 'Vrienden der Waarheid', onder leiding van ds. Sluyters te Rotterdam 'tot handhaving en verdediging van de leer en de rechten der Gereformeerde Kerk'.

(Hiermede grepen zij dus terug naar de oorspronkelijke naam van de Hervormde Kerk, zoals die in de 17e eeuw luidde).

In 1885 sloten de rechtzinnige Hervormde predikanten in Friesland zich aan in de Friese Predikantenvereniging,

waarvan ds. L. Wagenaar de eerste voorzitter was. Op 25 januari 1887 werd in zaal Van der Wielen (de latere Zalen

Schaaf) een bijeenkomst gehouden 'tot afscheiding en nieuwe reformatie'. Ook toen werd, evenals bij de Afscheiding, teruggesproken op de Synode van Dordrecht. Men zag het niet als een afscheuren van het lichaam van de Kerk,

maar het kiezen van nieuwe ambtsdragers om de Kerk terug te brengen, onder het vreemde (overheids-) juk vandaan. Het is bekend, dat er in de Ned.

Hervormde Kerk velen waren, die confessioneel gezien, met de Afscheiding sympathiseerden, doch die zich persoonlijk er niet bij hadden aangesloten.

Groen van Prinsterer was hiervan een van de meest bekende voorbeelden. Ook in Leeuwarden was

een kring van de zogenaamde 'Vrienden der Waarheid', die streefden naar kerkherstel.

Op 20 januari 1862 deed ds. Jans, voorganger van de Afgescheiden Gemeente, het voorstel deze geestverwanten desgewenst toe te laten tot het Heilig Avondmaal.

De uitgestoken hand werd aanvaard.

Het was een eerste vorm van intercommunie. Niet minder dan zestien hervormde broeders en zusters werden als

gastleden ingeschreven. Gesteld kan worden dat hier dus al duidelijk een vroege toenadering tussen Afgescheidenen en latere Dolerenden viel te onderkennen. Tot goed verstaan van de situatie zoals die zich voordeed in 1892/1893 is het goed iets te zeggen over de ontwikkeling van de Doleantie in Friesland en met name in Leeuwarden.

H. Algra vertelt daarover in zijn boek: 'Het wonder van de negentiende eeuw': 'De eerste dolerende kerk in Friesland was die te Reitsum, de kerk van 'Vader Ploos van Amstel', een zeer bijzondere figuur.

Ds. van Ploos van Amstel

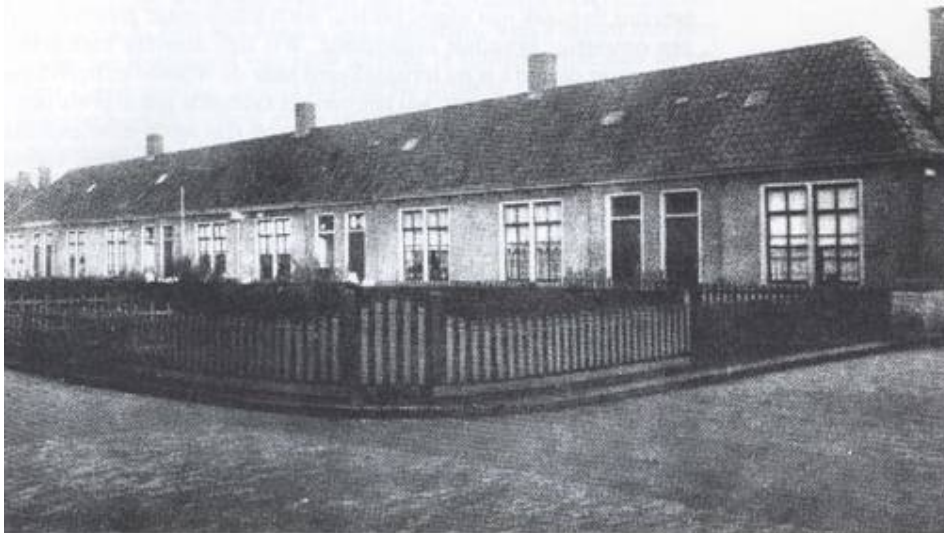
Hij stamde uit een patricische familie en werd geboren in Amstelveen. Na zijn bekering brandde hij van begeerte om dominee te worden; die wens werd op 24-jarige leeftijd vervuld. Zijn eerste gemeente was Otterlo. Twee jaar later ging hij naar Reitsum, het kleine dorpje benoorden de Dokkumer Ee; als intredetekst had hij Psalm 115:1: 'niet ons, o Here, niet ons, maar Uwen naam geef ere'. Deze tekst was zijn levensmotto. Onder zijn leiding werd Reitsum al gauw een middelpunt van godsdienstig leven. Maar hij bleef maar kort in Reitsum. Waarschijnlijk heeft nooit iemand in zijn leven zoveel beroepen gehad als hij. In 1865 ging hij naar Anjum, in 1868 naar Ridderkerk, in 1869 naar Groningen, in 1871 naar Hilversum.

't Scheen een zwerftocht en nergens voelde hij zich thuis en overal werd hij gekweld door de vele beroepen die op hem werden uitgebracht. In Hilversum in vijf jaar tijds veertig! Toen hij nog in Groningen stond, had Reitsum het al aangedurfd hem weer te beroepen, maar hij had de drie weken bedenktijd, die de reglementen voorschreven overschreden en daarom haalde het classicaal kerkbestuur een streep door het beroep.

Maar in 1876 werd hij waar beroepen in Reitsum en hij nam het aan en deed opnieuw zijn intrede en weer met Psalm 115: 1. Hij bleef er tot zijn dood, hij vond er rust; hij woonde temidden van zijn volk. Hij heeft hard gewerkt in heel Friesland, stichtte Christelijke scholen en leidde het Fries

Jongelingenverbond. Als hij preekte, trok hij volle kerken. Het waren lange preken. De dienst duurde soms wel twee uren of langer, maar de prediking was gemoedelijk en echt; het was vroom en beeldrijk; het was mild en ruim als

het evangelie; het was plechtig en teer tegelijk. Toen de Friese Vereniging van Geref.predikanten in de Hervormde Kerk in februari 1886 weer in Leeuwarden bijeen kwam, deelde ds. Ploos mede, dat zijn gemeente zich de vorige avond had losgemaakt van de synodale hiërarchie. De vergadering was overrompeld, wist niet goed hoe zij moest reageren en ging uiteen om nooit meer bijeen te komen. De gemeente van Reitsum had zich losgemaakt uit het synodale verband; zij wilde dus geen afscheiding, niet de stichting van een nieuwe kerk. De kerk was voor haar de plaatselijke gemeente en deze kon goede contacten onderhouden met andere kerken. Hiermee is meteen het wezen der Doleantie getekend: zij wilde geen afscheiding maar bevrijding; geen breuk maar herstel. Dit was voor de Synode der Hervormde Kerk onaanvaardbaar. 'Algra merkt daarbij op dat de Ned. Herv. Kerk zich niet verdiepte in vragen omtrent de vrijheid der kerk, maar dat zij de reglementen wilde handhaven. En niemand kan volhouden, dat de Doleantie een plaats kon hebben binnen het kader van deze reglementen. Er zijn meerdere predikanten te noemen, die in Friesland een rol hebben gespeeld bij de Doleantie

Arbeiderswoningen in 1863

Ds. Van Andel

Zo kan genoemd worden
dr. Luitzen Wagenaar.

Hij heeft in de Zuid-West-
hoek van Friesland vanuit
Heeg de Doleantie geleid
en werd later de eerste
Dolerende predikant van

Leeuwarden. Ds. Wagenaar was dichter en historicus.
In het Fries schreef
hij een historisch toneelstuk en lyrische gedichten en
hij polemiseerde in het Fries met Troelstra.

Een bijzonder werk van hem is de studie over het leven van Willem Lodewijk.
Toen

Groen van Prinsterer eens in Leeuwarden was, wandelde hij langs het huis van
de gouverneur, waar eenmaal Willem Lodewijk
had gewoond. 'Hier op deze plek', zei Groen, 'moet een standbeeld komen van
Willem Lodewijk'. Veertig jaar later was dit een feit; Koningin Wilhelmina
onthulde het en ds. Wagenaar sprak de gedachtenisrede uit. Hij was een
begenadigd geschiedschrijver, want wat hij vond in oude archieven, kwam bij
hem tot leven en het was alsof hij aldoor in oude papieren de mensen ontmoette
en herkende. Reeds werd vermeld dat in januari 1887 in zaal Van der Wielen een
bijeenkomst werd gehouden van Dolerenden uit Leeuwarden en omgeving waar
ambtsdragers werden gekozen. Hier is het begin van de latere Nederduitse
Gereformeerde Kerk van Leeuwarden.

In 1888 werd in de Grote Kerkstraat een herenhuis gekocht en in de tuin achter
dit huis werd de latere Noorderkerk gebouwd, nu de kerk van de Vrijgemaakt-
Gereformeerden. Interessant is het, iets te vermelden over de sociale toestanden in
Nederland aan het einde van de 19e eeuw, met name in Leeuwarden. H. Algra in
zijn 'Het wonder van de negentiende eeuw' geeft hierover belangrijke
gegevens: 'In 1886 werd van overheidswege een enquête ingesteld naar de sociale
misstanden, speciaal naar kinderarbeid. Dit onderzoek kreeg een nog wijdere
strekking en is de basis geworden van onze sociale wetgeving. Allerlei personen
werden gehoord, waaronder.

Ds. van Andel

Ds. Van Andel, predikant van de Chr. Geref. gemeente van Leeuwarden. De
Chr. Geref. Gemeente van Leeuwarden bestond uit ongeveer 1200 zielen,
waarvan 75% arbeiders. Zij woonden in huizen met een of twee vertrekken.
Buiten de voordeur was vaak nog een bleekveldje als eigen ruimte. De huur
bedroeg ongeveer f 1,50 per week. Er was een grote jongelingsvereniging en de
leden, zeventig in getal, allemaal jongens uit de arbeidersstand, hadden beloofd
geen sterkedrank te zullen gebruiken.

Deze verklaring krijgt relief wanneer wij weten, dat ook in Leeuwarden de borrel voor vele arbeiders een noodzakelijke troost scheen.

In de zomer begon het werk in bedrijven en werkplaatsen om zes uur en de burgerlijke gemeente had verordend dat er voor zessen geen jenever mocht worden getapt om de arbeiders te beletten al voor ze op het werk kwamen een graantje te pikken'.

De jongelingsvereniging had een goede bibliotheek en 'godsdienstig gekleurde romans' werden graag gelezen, maar boeken waarvan het lezen inspanning kostte, bleven meestal in de kast staan.

Wij hebben reeds gezien dat op vele plaatsen naast de Afscheiden Chr. Geref. Gemeenten Dolerende gemeenten werden gesticht, zo ook in Leeuwarden. Gevolg was, dat er in diverse plaatsen twee kerken met dezelfde belijdenis kwamen te staan en met dezelfde begeerte om die belijdenis te handhaven. Maar dat bestaan moest wel van argumenten worden voorzien en uiteraard werden die verwacht van de Dolerenden. Welnu, deze ontweken die vraagstelling niet.

Zij zeiden tot de Chr. Gereformeerden: 'Wij zijn een andere kerk dan gij. Onze weg tot de Reformatie is anders. Gij zijt weggegaan uit de Hervormde Kerk en hebt haar een valse kerk genoemd; wij ontkennen dat laatste, wij hebben ons dan ook niet afgescheiden, doch alleen maar gebroken met een onwettige synodale organisatie. Wij zijn dezelfde kerk gebleven, maar die kerk is nu teruggekeerd naar de vrijheid en heeft haar oude rechten hernomen; wij hebben het synodale juk afgeworpen. Natuurlijk waren dergelijke uitspraken op zijn minst onvriendelijk voor de Afscheidenen en daar werd wel over gesproken, vooral ook in de Dolerende kerken, die zich inmiddels noemden Nederduitse Gereformeerde Kerken. Een duidelijk voorbeeld van het verlangen naar eenheid kan zijn de uitspraak van het Convent van de Nederduitse Gereformeerde Kerken dat in 1887 te Rotterdam werd gehouden en waar werd besloten: dat het goed ware zo elke kerkeraad onzerzijds zich tot de kerkeraad van dezelfde (namelijk de Chr. Geref.) hunnerzijds richtte om betuiging van broederlijke eenheid te doen en hun de verzekering te bieden van onze hartelijke bereidwilligheid, en op de voet van de Drie Formulieren van eenheid en van de beiderzijds aanvaarde Kerkenordening op de paden van eenheid te gaan wandelen.

De Vereniging van 1892

De Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, in augustus 1891 te Leeuwarden gehouden, is van grote betekenis geweest voor de vereniging van beide kerken. Er waren al besprekingen en onderhandelingen geweest tussen deputaten van beide kerken, die resulteerden in een Concept-Acte, opgesteld door dr. A. Kuiper, waarin werd vastgesteld dat, na combinering van de beide plaatselijke kerken, de formering van een dolerende kerkeraad mogelijk bleef. De Christelijke Gereformeerden echter, hadden tegen bepaalde punten van de Acte ernstige bezwaren. Dit betrof allereerst de mogelijkheid, dat ook na de vereniging de Doleantie zou mogen worden voortgezet. Een tweede, niet minder groot bezwaar, was dat de Dolerenden de opleiding van predikanten bij de Vrije Universiteit wensten en dat de 'Kamper-school', als Theologische School van de Afscheiden Kerken zou worden gesloten. Beide voorwaarden bleken onaanvaardbaar voor de Christelijke

Gereformeerden. Het bleek een duidelijk zaak dat binnen de Chr. Geref. Kerken het Concept-Accoord het niet zou halen.

De Nederduitse Gereformeerde Kerken lieten toen het verdere initiatief tot vereniging over aan de Afgescheiden Kerken. Daarmee hadden de Dolerenden de Christelijke Gereformeerde Kerken aansprakelijk gesteld voor de mislukking van de Vereniging. Toen werd de reeds genoemde Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in 1891 in Leeuwarden gehouden, welke begon met niet alleen het Reglement van 1869 terzijde te stellen, maar ook de gehele Concept-Acte. Echter hoewel de Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken grote bezwaren had tegen bepaalde voorstellen van de Dolerende Kerken, was er toch ook in de Afgescheiden Kerken een zeer sterke begeerte om tot eenheid te komen met de Dolerende Kerken. Onder leiding

van dr. H. Bavinck, die scherp kon formuleren, wist men de verschillen tot hun ware proporties terug te brengen: iedere kerk en groep heeft haar eigen geschiedenis; elk van beide groepen is verantwoordelijk voor haar opvattingen en handelingen in het verleden; dat wil zeggen de Dolerenden behoeven geen Afgescheiden taal te gaan spreken en omgekeerd, maar samen zullen de verenigde kerken over en weer worden erkend als ware en zuivere Gereformeerde Kerken naar Belijdenis en Kerkenorde.

Dat was de kern van de zaak, waarbij men overigens vast hield aan de bezwaren omtrent de Theologische School. Toen dan ook enige tijd later de Synode van de Nederduitse Gereformeerde Kerken werd gehouden, bleek al spoedig, dat de weg naar de vereniging duidelijk open lag.

Op 15 september 1891 viel op deze Synode de beslissing; met algemene stemmen aanvaardde men het voorstel tot vereniging. Een door de Synode van de Chr.

Geref. Kerken - Leeuwarden 1891

aangewezen deputatie, onder leiding van haar voorzitter, ds. Van Andel van Leeuwarden, was aanwezig en verklaarde ter Synode onder meer: ... God brengt Zijn schapen weer bijeen'.

Het volgend jaar, 1892 waren beide kerkgemeenschappen in Amsterdam in Synode bijeen. Er bleek in feite nog slechts een moeilijkheid te zijn: de naam.

Met meerderheid van stemmen aanvaardde de Synode van de Chr. Geref. Kerken dat deze zou zijn: 'Christelijke Gereformeerde Kerken. Ds. Van Andel telegrafeerde verheugd naar zijn kerkeraad in Leeuwarden: De naam blijft behouden. Maar de Nederduitse Gereformeerde Kerken zeiden: Neen, dat kunnen we niet doen. Dan zou het lijken alsof wij niet met elkaar zijn verenigd, maar alsof wij in U zijn opgegaan.

Toen dit ter Synode van de Chr. Geref. Kerken de volgende dag bekend werd, viel het besluit, met algemene stemmen, om zich te houden aan de naam 'Gereformeerde Kerken in Nederland'.

Het mag als bekend worden verondersteld, dat niet alle Chr. Afgescheiden Gereformeerde Kerken meegingen met de 'Vereniging' van 1892.

Op de Synode van Amsterdam van de Christelijke Gereformeerde Kerken waren bezwaarschriften ingekomen van 701 personen, onder leiding van ds. F.P.L.C. van Lingen en ds. Js. Wisse Czn. Zij hadden bezwaar om de volgende redenen:

- 1. de gemeenten zijn niet gehoord;**
- 2. de beginselen van afscheiding en doleantie zijn zozeer met elkaar in strijd, dat de vereniging slechts kan leiden tot twist en eindeloze verwarring;**

3. het valt bezwaarlijk alle kerken der Doleantie voetstoots als zuivere Gereformeerde kerken naar belijdenis en kerkorde te erkennen;
4. de noodzakelijke wederkerige liefde, als voorwaarde voor dit huwelijk ontbreekt;
5. voorgangers der dolerende kerken hebben dingen geleerd over Wedergeboorte en Doop, die wij niet als Gereformeerd kunnen erkennen.

De Synode besprak deze bezwaren en trachtte ze te weerleggen, maar tevergeefs. De bezwaarden meenden oprecht, dat zij vast moesten houden aan de beginselen van de Afscheiding.

Ging landelijk gezien de overgrote meerderheid van de Chr. Geref. Kerken mee met de 'Vereniging', zo ook in Leeuwarden.

Bij de 'Vereniging' waren er in Leeuwarden twee Gereformeerde Kerken, een uit de Afscheiding en een uit de Doleantie, met een totaal aantal leden van drieduizend. Deze getallen staan in schrille tegenstelling tot het aantal broeders in Leeuwarden, die 'om des gewetens wille' meenden niet met de 'Vereniging' mee te kunnen gaan. Het waren slechts acht stemgerechtigde mans-lidmaten.

Wanneer we daarbij nemen enkele vrouwen, die belijdend lid waren en enkele kinderen als doopleden, dan zal het totaal aantal zielen ongeveer 25 -30 geweest zijn. Zo bleef de

Christelijke Gereformeerde Gemeente van Leeuwarden als kerk van de Afscheiding bestaan.

De Christelijke Gereformeerde Gemeente van Leeuwarden vanaf 17 juli 1893

Getracht zal worden een overzicht te geven van de Chr. Geref. Gemeente van Leeuwarden, vanaf 1893 tot heden, waarbij geen enkele aanspraak gemaakt kan worden op volledigheid. We beginnen

met enkele gegevens te vermelden uit het eerste notulenboek vanaf 17 juli 1893.

Op bladzijde 1 staan de volgende gegevens:

- Verslag van de Buitengewone Kerkeraadsvergadering van de Chr. Geref. Gemeente te Leeuwarden.

De juiste datum is niet bekend, maar het zal waarschijnlijk einde juni 1893 zijn geweest.

Hier volgt het verslag:

Artikel 1.

Nadat de vergadering is geopend door den voorzitter deelt hij mede waarom wij allen hier als zodanig samengeroepen zijn.

Artikel 2.

De kwestie, die aanhangig is over de zoogenaamde vereniging of liever ontbinding tusschen de Christelijke Gereformeerden en de Nederduitsch Gereformeerden van 17 juni 1892 is eene bekende, en welke kwestie ook zeer te voren al een en andermaal besproken en rijpelijk overwogen is.

Artikel 3.

Als punten van bezwaar om met de gemelde vereeniging niet te kunnen medegaan zijn onder andere: hoe hebben wij als chr. gereformeerden de vereniging met de nederduitsch gereformeerden te beschouwen uit een kerkhistorische kwestie. Gelijk oogpunt vooral met het oog op den jaren 1834 en 1866. Staat het jaar 1834 ons niet duidelijk voor ogen, als dat toen uitsluitend een dorsten was naar de waarheid en dit dorsten uit waarachtige zielsbehoefte werd geboren. Het jaar 1886 niet meer dan een ijveren op kerkrechtelijk gebied. Is de naam Christelijk aan onze kerk niet op een onwaardige wijze doorgehaald? En is het Reglement van 1869 waarbij wij als kerkgenootschap bij de Regering bekend stonden niet insgelijk ons als zoodanig ontnomen?

Daartegenover bij de Nederduitsch Gereformeerden; zij mochten van den wettigen Overheid de beschikking houden over de kerkelijke kassen, waarvoor het recht toch was, op Bijbelsen gronden bij den wettigen kerkeraad?

Is de ontworpen concept-acte voor de opleiding van toekomstige Dienaren des Woords niet een betreurenswaardig ontwerp waardoor de Christelijke Gereformeerde Kerk in al haar streven na zooveel jaren geschandvlekt wordt en waardoor niet minder de eere Gods

wordt aangetast, lettende op het twee%orlei beginsel tusschen Theologische School en Vrije Universiteit?

Wordt er niet een leerverschil opgemerkt in de belijdenis en is dat verschil niet van dien aard, dat ook hier Gods Woord te kort wordt gedaan?

Als we letten hoe de doop wordt beschouwd door dr. Kuiper en anderen? Leert ons eveneens de ervaring niet duidelijk, ook zelfs in onze omgeving bij de Nederduitsch Gereformeerden in zooveel opzichten vooral wat de kerkelijke samenleving aangaat, dat voortdurend in zoo'n velerlei opzicht wordt gehandeld waar-

door ergernissen worden verwekt die een vernietigend karakter vertonen en dit alles wordt lijdelijk aanschouwd en toegegeven. Dit een en ander zooveel er nog bij kan worden gevoegd aan te voeren, kan de kerkeraad der Christelijke Gereformeerde Gemeente

niet anders om de eere Gods en om des Gewetens wil als handelend in dier voege en met algemene stemmen te besluiten wat wij voor 17 juni 1892 waren:

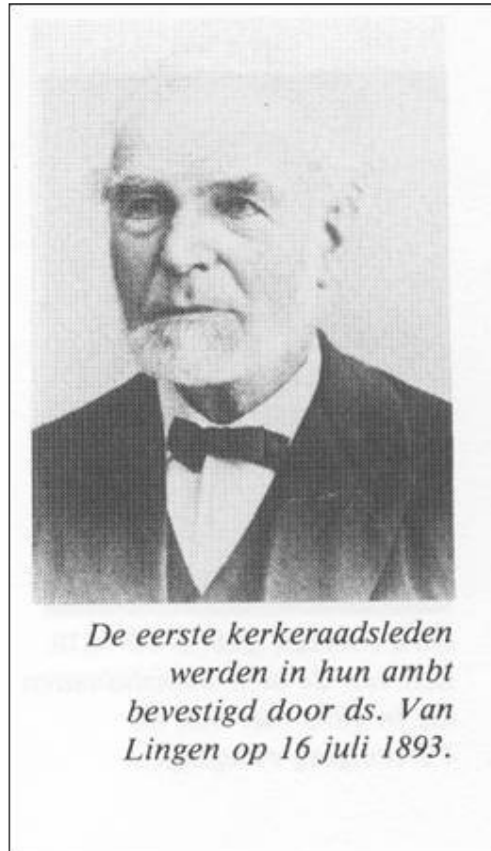
**CHRISTELIJKE GEREFORMEERDEN
EN MAKEN ONS MET DE GEMEENTE OP WETTIGE WIJZE BEKEND BIJ
DE DAARTOE BEVOEGDE NOTARIS EN KERKELIJKE VERGADERING
ONS PLAATSENDE
OP HET
REGLEMENT VAN 1869.**

Artikel 4.

Van dit besluit met algemene stemmen genomen, wordt kennis gegeven bij gezegeld reglement aan:

- a. Hare Majesteit de Koningin Regentes;
- b. Zijn Edele Minister van Justitie;
- c. De voorzitter der tweede kamer der Staten Generaal;
- d. De edelachtbare heren Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden (niet op zegel).

Dit bovenstaande alles verzonden en goedkeuring ontvangen.
Dit bovenstaande als gemeente beschreeven moet nog erkend worden. Acht
manslidmaten hebben zich eerst gewend tot den ouden kerkeraad en hebben hun
namen af laten lezen. Omdat de Leeraar
Van Andel er met de kerkeraad op tegen was dit vanaf de preekstoel te doen,
hebben zij de namen afgelezen in een vergadering in de consistoriekamer in het
bijzijn van onze leden en wel als
staande gebleven christelijke gereformeerden, op het oude voetspoor, en daarna
gestemd

Ds. van Lingen

onder leiding van Ds. Van Lingen, den 15e juli des avonds negen uur bij
H. van der Wiel in huis en den 16e juli bevestigd in de Bijbellezing aan de
Oosterkade.

**DEPARTEMENT VAN JUSTITIE
EERSTE AFDELING
NR. 176
DE MINISTER VAN JUSTITIE**

Gezien het vanwege de Koningin-Weduwe Regentes aan zijn Departement
gerenoveerd adres van den zich noemenden, kerkeraad der Christelijke
Gereformeerde Gemeente te Leeuwarden en als zoodanig ondertekend door

*Ritskes, geb. 5-10-1839.
van de acht manslidmaten
n 1893 niet met de
eniging meegingen.*

H. van der Wiel en D. Camminga te Leeuwarden, zich onderscheidenlijk noemende de voorzitter en scriba, zoomede het rechtstreeks aan hem toegezonden afschrift van dat adres, beide strekkende ter mededeeling "dat de Christelijke Gereformeerde Gemeente te Leeuwarden niet als vernietigend te beschouwen is, maar gebleven is in het bestaande voetspoor, volgens het Reglement in den jare '1869' goedgekeurd".

Geeft den adressant kennis van de ontvangst van bedoelde stukken.

s-Gravenhage, den 1 Augustus 1893.

De Minister voornoemd,
Smid.

De namen van de acht manslidmaten, die niet met de 'Vereniging' meegingen, zijn in alfabetische volgorde:

H. Biesma, D. Cammenga, G. Nijdam, D. Ritskes, H. de Vries, S. de Vries, K. Westerdijk en H. van der Wiel.

D. Ritskus was één van éérste ouderlingen

Op 15 juli 1893, des avonds, werd onder leiding van ds. Van Lingen een kerkeraad gekozen. Dit gebeurde ten huize van br.H. van der Wiel aan de Nieuweburen.

De volgende dag werden de broeders bevestigd: voorzitter werd D. Cammenga; scriba H. van der Wiel; penningmeester G. Nijdam; H. Biesma en G. Nijdam waren de eerste diakenen.

Van wat er verder gebeurde in dat eerste jaar 1893 vermelden de notulen opmerkelijk weinig. Wel valt af te leiden, dat de beginperiode niet gemakkelijk was. Bij het lezen van de notulen krijgt men de indruk, dat men het met elkaar soms maar erg moeilijk had en dat niet alleen wat betreft de broeders van de kerkeraad; ook waren de gemeenteleden het niet altijd met de leiding eens. Men lette scherp op elkaar; op bijna elke kerkeraadsvergadering was wel een of andere kleine 'zaak' te behandelen. Men maakte zich er niet gemakkelijk vanaf; alles werd minutieus onderzocht en daarna werd 'recht' gesproken. Begin 1894 blijkt de kleine kudde erg onrustig; men kan het alleen niet af en roept de hulp in van de consulent, ds. Draijer van Suawoude, destijds een flinke gemeente. Deze leidt een kerkeraadsvergadering en spreekt een hartig woordje, waarbij hij dringend oproept tot onderlinge liefde. Later komt hij nog eens ter vergadering; de rust is dan teruggekeerd.

Op 25 april 1894 wordt broeder D. Ritskes tot ouderling gekozen. In mei van dit jaar worden verschillende leden en doopleden, te Beetgum woonachtig, ingeschreven in de registers der

gemeente. De pas gekozen broeder Ritskes was in de gelegenheid een vergadering van de Synode bij te wonen. Zijn hart is er vol van. Op de kerkeraadsvergadering doet hij een uitvoerig verslag.

Opgetogen is hij over de eenheid der broeders, daar ondervonden.

Het verslag van broeder Ritskes schijnt de broeders gesterkt te hebben.

De eerste predikant

Ds J. Bos Hzn - 1895-1908

De kleine gemeente vertoonde enige groei en men begeerde een eigen predikant.

Ds. J. Bos

Op een of andere manier had men contact gekregen met de heer J. Bos, wonende te Schoonoord. Hij was toen nog geen predikant maar ouderling/voorganger bij de Gereformeerde Kerk te Schoonoord. Later werd hij predikant krachtens artikel 8 van de Kerkorde. Bijzonderheden omtrent hem en zijn gezin worden in de notulen slechts zeer summier omschreven.

In de notulen van 14 augustus treedt hij voor het eerst op als voorzitter van de kerkeraad. Tussen zijn beroepen worden, en zijn komst naar Leeuwarden liggen slechts zeven weken. Zonder enige inleiding wordt op de vergadering van de kerkeraad van 25 juni 1894 aan de orde gesteld: '... de bespreking betreffende het uitbrengen van een beroep op de heer Bos te Schoonoord'. De heer Bos aanvaardt de benoeming. Zijn honorarium bedraagt

f 550,- per jaar met enige emolumenten, terwijl hem twaalf vrije zondagen worden geschonken om andere gemeenten te dienen.

Van de hoogbejaarde broeder D. Ritskes, woonachtig in het Gabbema Gasthuis te Leeuwarden, vernamen wij dat de verhuizing plaats vond middels turfschipper, de heer Jan van der Heide, een zwager van ouderling D. Ritskes (de grootvader van genoemde broeder Ritskes). 't Gezin Bos ging wonen aan de Oosterkade nr. 18 te Leeuwarden.

De Generale Synode van Utrecht aanvaardde broeder Bos na een ernstig onderzoek als predikant voor de gehele kerk en stelde hem beroepbaar. Uiteraard was dit voor de kerk van Leeuwarden min of meer een formele zaak, daar hij al in Leeuwarden woonde en de gemeente diende als Ouderling/Voorganger

*Ds. J.R. Kreulen emeritus
predikant van Suawoude*

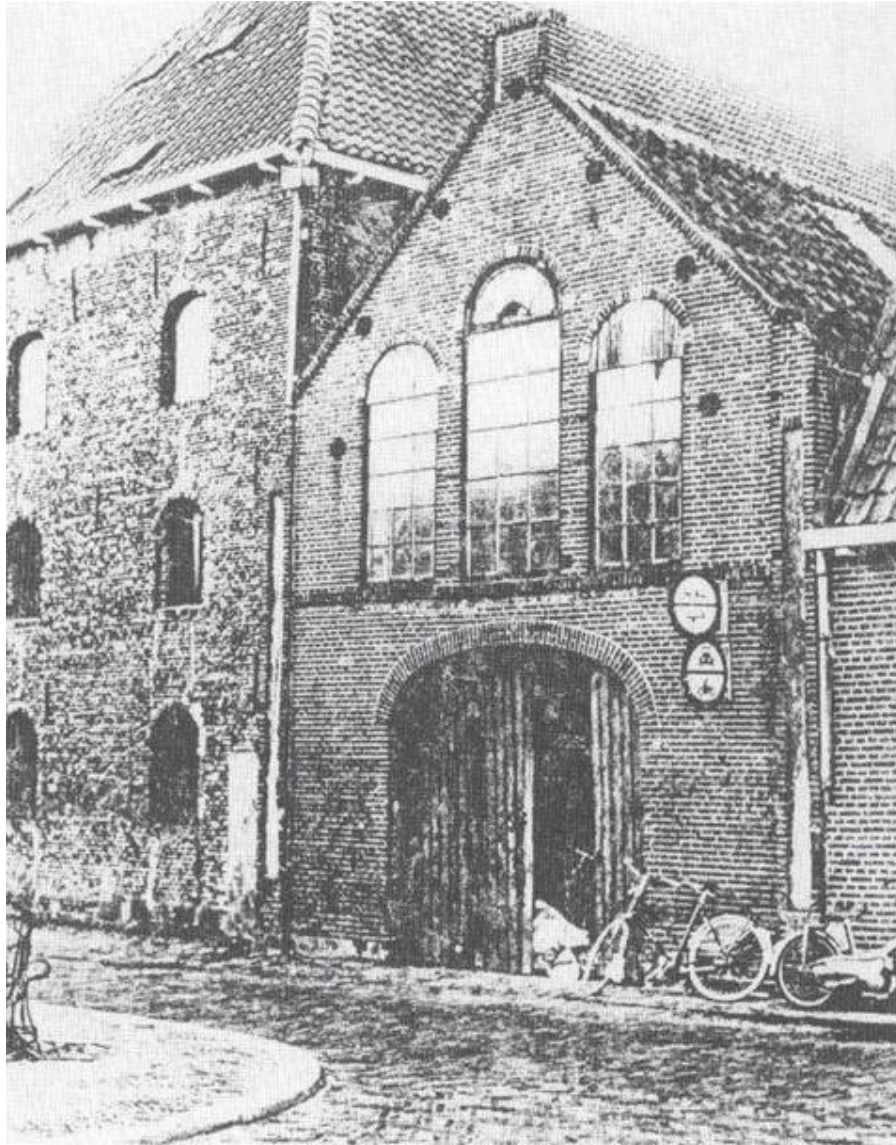
**Hij werd op 1 augustus 1895 als predikant bevestigd door
ds. J.R. Kreulen, emeritus predikant te Suawoude.**

Toen men een eigen predikant had, werd uitgezien naar een pastorie en een kerk.

In 1895 kocht men een pastorie aan het Zuidvliet en wel de burgerhuizing nr. 28.

De koopsom bedroeg f 3.655,-.

**De achterkant van dit pand kwam uit aan het Molenpad; op dat terrein bouwde
men al spoedig, onderhands, een kerkje.**

De gevel van het kerkje aan het “Molenpad”

De financiering baarde veel zorgen. De kerkeraad deed een beroep op de beter gesitueerde burgers van Leeuwarden; hetgeen in die tijd niet ongebruikelijk was.

Hierna volgt de tekst van de keurig met de hand geschreven intekenlijst:

*Geachte en Weledele Stadgenoten,
De leden der Christelijke Gereformeerde Gemeente te Leeuwarden, die niet mede konden gaan met de thans bestaande zoogenaamde Vereenigde Gereformeerde Kerken, maar zich gedrongen en geroepen gevoelden volgens hun aloud beginsel van 1834 staande te blijven, zijn als de voortzetting dier Kerk sedert 15 juni 1893 als Christelijke Gereformeerde Gemeente geconstitueerd en is, volgens besluit Harer Majesteit de Koningin Regentes, als zoodanig bij de Regeering bekend. Tengevolge van de ontstane kerkelijke vereniging van 17 juni 1892*

is bovengenoemde Christelijke Gereformeerde Gemeente van al hare kerkelijke goederen beroofd geworden en is ze, mitsdien tot hiertoe verstoken van een eigen kerkgebouw, naar het bezit waarvan ze hunkerend uitziet.

Daar meer genoemde Gemeente echter tot hiertoe bestaat uit leden die over zeer weinig financiële middelen te beschikken hebben, zoodat ze niet in staat is uit eigen fondsen een eigen kerkgebouw machtig te worden, zo neemt ze langs de hierin omschreven weg, de vrijheid, de hulp harer geachte en gegoede stadgenooten in te roepen. Tot hiertoe staande aan de burgerhuizinge gekwoteerd nr. 28 op het Zuidervliet te Leeuwarden en toebehoorend aan en te koop aangeboden door den heer Aalderinks staande op f 3.655,- kan ze over genoemd perceel als eerste hypotheek verkrijgen de som van f 2.000,- van de Weledele Heer Siereveld, notaris alhier.

Wat het overige der koopsom betreft zo genoemde Gemeente eigenares mocht worden, tracht ze bij wijze van rentelooze aandelen ieder groot f 10,- te verkrijgen, onder belofte dezelve jaarlijks zooveel doenlijk weer uit te keeren. Teneinde hierin te slagen, is ze zo vrij u Weledele stadgenooten met de meeste beleefdheid deze daartoe aangelegde lijst aan te bieden, met het vriendelijke en dringende verzoek haar in dezen zooveel mogelijk te willen helpen, opdat de Christelijke Gereformeerde Gemeente eerlang het voorrecht hebbe weer een eigen kerkgebouw te mogen bezitten.

De Kerkeraad van voornoemde Gemeente:

J. Bos Hzn., Praeses;

K. van der Wiel, Scriba;

D. Ritskes;

H. Biesma;

G. Nijdam.

Bovenstaande had wel succes; hoeveel, kon niet worden achterhaald; wel vermeldt de intekenlijst enkele klinkende namen, zoals Baron van Harinxma thoe Slooten en Baron Rengers.

In de volksmond werd al spoedig het gebouwtje aan het Molenpad aangeduid met de naam 'Schipperkerkje', gezien het relatief vrij grote aantal binnenschippers onder de leden der gemeente. Aan ds. Bos had de kleine gemeente een uitstekende leidsman.

Onder zijn leiding werden vele instructies bij de classis ingediend voor doorzending naar de Synode. Reeds in 1895 nam de kerkeraad een besluit om de classis te verzoeken een zogenaamd

'Predikantenfonds' in het leven te roepen, middels het inhouden van een bepaald percentage van het traktement van de dominee om dit te bestemmen voor de reeds bestaande kas voor Emeriti-

predikanten (wij zouden zeggen een pensioenfonds); maar dit is nimmer gelukt.

Ook viel het op met welk een trouw men de kwesties, die zich voordeden, behandelde. De pastorale zorg was zeer groot; niemand raakte in het vergeetboek, men liet elkaar niet los.

De gemeente breidde zich intussen uit, in 1898 zelfs in versneld tempo; wat was het geval? In de Verenigde Kerken waren veel leden gebleven, die dezelfde bezwaren hadden als de broeders en zus-

ters, die reeds in 1893 Christelijk Gereformeerd bleven. Zij hoopten echter op een kentering van het tij in de Verenigde Kerken. Hun hoop werd niet vervuld. In 1898 kwam de plaatselijke eenheid tot stand tussen de kerken A (uit de Afscheiding) en B (de kerken uit de Doleantie). Dit deed meerderen besluiten zich te voegen bij de Christelijke Gereformeerde Kerk.

Op 27 mei was de kleine consistorie vol bezwaarden; hoeveel er waren, zeggen de notulen niet. Waarschijnlijk voegden zich ongeveer vijftig personen bij de gemeente. De kerkeraad werd uitgebreid met twee ouderlingen en twee diakenen; het waren de broeders Van Dijk, Keller, Zondervan en Van der Veen.

Naast de zorg en het werk voor de eigen gemeente had men ook oog voor wat daarbuiten gebeurde. Men zond een telegram bij het huwelijk van Koningin Wilhelmina en Prins Hendrik, en toen in 1903 de Commissaris der Koningin zijn 25-jarig ambtsjubileum vierde, ging

een deputatie uit de kerkeraad op audientie naar het paleis van 'Us Heit'.

Voor aanvragen om steun van buitenaf, voor het bouwen van bij voorbeeld nieuwe kerkjes, werd indien mogelijk een collecte gehouden. Door het stichten van een 'Ziekenfonds' trachtte men onderlinge liefde in de gemeente te bevorderen. Een 'Suppletiefonds' zorgde er voor, dat zij, die moeilijk zelf het schoolgeld

voor hun kinderen konden betalen, hun kinderen christelijk onderwijs konden geven. Bij al deze activiteiten moet men niet vergeten dat de kerkeraad, bij het nemen van allerlei beslissingen niet in staat was de raad in te winnen van naburige gemeenten, noch kon steunen op klassieke kerkordelijke afspraken. In 1895 waren er in Friesland slechts drie gemeenten: Suawoude, Leeuwarden en Harlingen, met twee predikanten: ds. Bos en de emeritus predikant ds. Kreulen.

Ds. Drayer, de eerste consulent van de gemeente Leeuwarden was toen reeds overleden. In het Noorden des Lands was maar een classis: die van Leeuwarden, omvattende de gemeenten Leeuwarden, Suawoude, Harlingen, Groningen, Emmer-Compascuum, Steenwijk, Lutten en Kampen. De betrekkelijk kleine gemeente van Leeuwarden had haar leden in de wijde omtrek, ondermeer in Lemmer, Sneek, Grouw, Hijum, Beetgum, ja zelfs tot in Hollum op Ameland. Hoe groot de gemeente toen was, is moeilijk na te gaan.

De start was in elk geval met 35

leden, groot en klein, doop en belijdende leden, erg klein. In 1901 waren er ongeveer tweehonderd en in 1908, toen ds. Bos vertrok naar Den Helder, moeten het er 340 zijn geweest.

De naam Suawoude is genoemd toen de eerste predikant ds. Bos in zijn ambt werd bevestigd door ds. Kreulen van Suawoude. In dit verband iets meer over deze gemeente, waarmee Leeuwarden vele jaren zeer nauwe contacten heeft gehad. Reeds op 12 november 1836 werd in Suawoude een Chr. Gereformeerde Gemeente gesticht; de ambten werden ingesteld door ds. Van Velzen. In 1898 was de

gemeente vacant en men wilde een predikant beroepen. Men kreeg de naam van ds. F.J. Rispens onder ogen. Deze was predikant geweest van de Gereformeerde Kerk van Steenwijk en wegens bepaalde handelingen afgezet. Deze bleek bereid over te gaan naar de Chr. Gereformeerde Kerken en predikant van Suawoude te worden. Het beroep werd uitgebracht en aanvaard door

ds. Rispens, aldus ds. P.Datema in zijn boek 'Suawoude', uitgegeven in 1971. Maar nu kwamen de problemen. Ds. M. Drayer beschrijft in het boek 'En toch niet verteerd' deze kwestie als volgt: 'De Synode (bedoeld wordt die van 1899) had de 'zaak Suawoude' te behandelen. Deze, nu niet meer bestaande gemeente was enkele jaren vacant geweest.

De kerkeraad wilde nu een Gereformeerd predikant beroepen die na schorsing van zijn gemeente was losgemaakt en zette dat door tegen de Synodale Commissie en de Classis in. Dit liep uit op een schorsing van de kerkeraad, die met het grootste deel van de gemeente plus de betrokken predikant zich toen bij de Gereformeerde Kerken voegde.

Ds. Datema zegt hiervan in zijn boek 'Suawoude': '.... Een kleine groep van de Chr.Gereformeerden wenste trouw te blijven aan de beginselen van de Afscheiding en wilde niets te doen hebben met een kerk, waarin de theologie van ds. A. Kuiper de toon aangaf.

Eerst hielden deze Chr.Gereformeerden hun samenkomsten ten huize van de weduwe van ds. Drayer

Jan Wieger Draijer, geboren 24 februari 1851 te Stadskanaal, studeerde aan de Theologische School te Kampen. Op 16 november 1884 werd hij predikant van de Chr. Geref. Kerk van Coevorden (bevestigd door ds. R. Huls), 2 mei 1887 van Oudega (bij Drachten - bevestigd door ds. H. Stutvoet) en 1 februari 1891 van Suawoude (bevestigd door ds. J. R. Kreulen). Hij overleed op 9 december 1894.

25

Ds J.W. Draijer Geboren op 24 febr.1851 en is op 9 dec.. gestorven
en later in het huis, thans bewoond door Joh.Leistra, waarin een vergaderruimte afgetimmerd werd.
Nog zestig jaar lang werden daar kerkdiensten gehouden'

Exterieur van het kerkje.

Exterieur van het kerkje en het interieur van het kerkje in Suawoude
in Suawoude

Tenslotte citeren wij nog eenmaal ds. Drayer: '.... nog jaren heeft de gedecimeerde gemeente van Suawoude haar bestaan kunnen rekken, totdat na samenvoeging met de gemeente Leeuwarden, tenslotte ook de 'preekplaats' moest worden opgegeven; een portret van de laatste predikant die de Chr.Gereformeerde Kerk van Suawoude diende, in de consistorie van de kerk van Leeuwarden, is het laatste dat nog rest'.

Terug naar 1908. In dat jaar nam ds. Bos het beroep aan naar Den Helder en Leeuwarden werd vacant. Er moest een nieuwe predikant komen. Dat bleek geen eenvoudige zaak. Tussen september 1908

en juni 1910 werden achtereenvolgens beroepen de predikanten P. de Groot, L. H. Beekamp, F. Lengkeek, J.J. van der Schuit, M. den Boer, H.C. Binee en H. Visser, terwijl de predikanten De Groot en Van der Schuit benaderd werden om hen voor de tweede keer te mogen beroepen, echter zonder resultaat.

De periode ds. A.M. Berkhoff - 1910-1914

Na twee jaren van moeizaam beroepingswerk schonk de Koning der Kerk de gemeente, wat men toen noemde de nieuwe 'Leeraar der Gemeente'. Dit was kandidaat A.M. Berkhoff, 25 jaar oud en pas afgestudeerd aan de Theologische School. Er brak een drukke tijd aan. Veel voorbereidingen moesten worden getroffen. De intrede werd bepaald op 13 november 1910; deze dienst werd gehouden in de Waalsche Kerk, omdat de nieuwe kerk nog niet klaar was en de kerk aan het Molenpad veel te klein was. Gelukkig kon de nieuwe kerk aan de Wijbrand de Geeststraat op 15 maart 1911 in gebruik worden genomen. Uiteraard ging aan de bouw een lange tijd van voorbereiding vooraf. Een aantal jaren bestond er reeds een Bouwcommissie, hoofdzakelijk met als doelstelling geld in te zamelen.

Uiteindelijk was het dan zover dat de plannen konden worden gerealiseerd. Men kocht een bouwterrein aan de Wijbrand de Geeststraat voor f 4.440,- (f 8,- per vierkante meter). Hierop werd de kerk gebouwd. Er werd een openbare aanbesteding gehouden, waaraan acht aannemers deelnamen. De hoogste inschrijving bedroeg f 13.398,- en de laagste wilde het werk doen voor fl. 11.400,-; aan hem werd het werk gegund. Dit was het lid der gemeente broeder S. Luinstra, de schoonvader van zuster M. Luinstra-Jellema te Leeuwarden. In het bestek was ondermeer de voorwaarde opgenomen dat er tijdens de bouw geen sterke drank op het bouwterrein aanwezig mocht zijn.

Het oude kerkgebouw aan het Molenpad nr. 15 werd te koop aangeboden voor f 7.000,-. Wat de verkoop heeft opgebracht konden wij niet achterhalen. Gegadigden waren Het Leger des Heils en de Gemeente van Gedoopte Christenen.

In november 1911 deed de Bouwcommissie eindverslag. De oude kerk was verkocht; onderhandse leningen waren vereffend; twee nieuwe hypothecaire leningen waren aangegaan. Toen had men een schuldenlast van f 16.500,- inclusief de aankoop van het eerste pijporgel, kosten f 2.200,-, tegen een rente van 4,5%. Dat was voor de toenmalige gemeente met naar schatting 300 leden, klein en groot, een gezonde financiële basis om voort te gaan. De praktijk heeft dat ook bewezen.

Zoals gezegd, ds. Berkhoff werd de tweede predikant. Hij heeft de gemeente vier jaren gediend. Hij moet een prediker geweest zijn met singuliere kwaliteiten. Al spoedig kwamen honderden des zondags de diensten in de Wijbrand de Geeststraat bezoeken, velen van buiten de eigen gemeente.

Ds. W. Kremer, destijds predikant in Leeuwarden, geeft in 1943 in het plaatselijk jaarboekje nadere bijzonderheden. Hij zegt daar ondermeer het volgende: '.... in 1911 werd de kerk aan de Wijbrand de Geeststraat in gebruik genomen. Gods zegen was over de gemeente. Er kwam een ongekennde bloeitijd. 't Was een weelderige lente; met zorg vroegen velen zich af: zullen deze bloesems tot vruchten rijpen? Ook financieel ging het zeer goed. Voor het eerst hield men geld over aan het einde van het jaar; bestaande schulden werden afgelost. Maar de herder werd ziek, hij raakte overspannen, er komen wrijvingen, wrijvingen komen tot botsingen en veroorzaken uitbarstingen.

Wat ongehoord werd geacht, gebeurde toch: de herder treedt uit het ambt, een zeer groot deel der gemeente volgt hem.
De gemeente scheurt uiteen. Verwijdering en verbittering worden gezaaid, die hun wortels diep insloegen en die eerst na jaren weer konden worden uitgerukt',
aldus ds. Kremer in zijn overzicht.

Er volgt een zwarte tijd voor de gemeente. In het boek 'Leeuwarden door de eeuwen heen' typeert de schrijver mr. J. Algra deze periode als volgt: '... in 1911 werd een kerkgebouw gesticht aan de Wijbrand de Geeststraat. Enige tijd later werd deze gemeente beroerd door de uittreding van haar predikant ds. A.M. Berkhoff met zijn volgelingen, welke scheiding echter niet lang heeft geduurd'.

Ds. Kremer zegt hiervan: '... maar dan komt de herder terug met diep berouw en langzaam volgen hem vele van zijn volgelingen. De kerk ontvangt hem weer in haar midden; de Synode stelt hem weer beroepbaar en hij vertrekt naar Zwolle; daarna diende hij nog enkele gemeenten waarvan die van Sneek voor het laatst, van 1930 - 1933'.

In 1933 gaat ds. Berkhoff over naar een andere kerkformatie, omdat hij van mening is, dat hij in de Christelijke Gereformeerde Kerken onvoldoende gelegenheid krijgt om zijn standpunten inzake de leer van het Duizendjarig Vredelijk uit te dragen.

Met deze constatering zouden we de periode ds. Berkhoff kunnen afsluiten; wij zouden dan echter geweld doen aan de bedoeling van dit geschrift, namelijk iets te vertellen over de historie van het kerkelijk leven der gemeente. Hoewel de oude notulen maar weinig details vermelden aangaande de gerezen geschillen, geven enkele berichten in het kerkelijk orgaan 'De Wekker' enige verduidelijking. We maken daarbij tevens kennis met de scriba uit die tijd, broeder Jan van der Veen. Later zult U meer over hem horen. Uit genoemde berichten blijkt ons inziens duidelijk, dat bij de kwestie ds. Berkhoff niet leergeschillen centraal stonden, maar dat de scheuring ontstond door persoonlijke vetes. Wat er inhoudelijk precies aan de hand is geweest, is moeilijk te achterhalen en is in feite ook niet relevant. Wij moeten volstaan deze diep tragische periode in het bestaan van de gemeente met droefheid en schaamte te vermelden.
Welk een grote plaats ds. Berkhoff bij velen innam, mag blijken uit het volgende: Broeder Jan van der Veen liet in 'De Wekker' van 24 oktober 1913 dit bericht opnemen:

'Leeuwarden, 20 oktober 1913.

Bij vernieuwing werden we verontrust dat onze geliefde Leraar ons mededeelde een roeping te hebben ontvangen van de gemeente van Zaamslag. Maar bij vernieuwing stijgt ook thans onze bede omhoog dat het de Koning Zijner Kerk moge behagen zijn Eerwaarde spoedig het volle licht wil geven om voor deze roeping te bedanken en moge onze Geliefde Leraar nog vele jaren met zegen in ons midden werkzaam zijn, Gode ter eere en ons allen tot grote vreugde en

blijdschap. Horen we dit jaar vele malen, God, Nederland en Oranje; zij het bij ons "God, Berkhoff en Leeuwarden een drievoudig amen". Namens kerkeraad, Gemeente en Vrienden,
Jan van der Veen, scriba'.

'De Wekker' van 7 november 1913 vermeldt van dezelfde hand:

Leeuwarden, 3 november 1913. Het drievoudig snoer bleek door Gods genade ook ditmaal onverbreekbaar. Aan het einde van de dienst toch maake onze geliefde Leeraar gisteren der gemeente tot hare groote blijdschap bekend dat hij met volle vrijmoedigheid voor de roeping uit Zaamslag had mogen bedanken. De Wensch, door onze oudsten broeder ouderling geuit, dat Zijn Eerwaarde nog lang met vrucht in ons midden mocht werkzaam zijn, was naar aller hart. Op diens verzoek werd dan ook uit 's harten diepsten grond den beminden Leeraar toegezongen Psalm 119 :3 (gewijzigd). Vinde die gezongen bede verhooring, evenals de wensch van onze Leeraar aan de gemeente: dan zal er van Leeuwardens Gemeente een goeden reuke uitgaan tot verheerlijking van onze trouwe Verbondsgod, die toch alleen door Zijn eigen werk verheerlijkt wordt.

Uit aller naam:

Jan van der Veen, scriba'.

In 'De Wekker' van 27 februari 1914 verschijnt een artikel van de redacteur met de volgende inhoud:

Ds. Berkhoff is ongesteld en vertrok tijdelijk naar elders, om in rust, herstelling te zoeken. Reeds geruimen tijd kan Z. Eerw. slechts enkele malen voor zijn gemeente optreden. De kerkeraad van Leeuwarden vraagt de gemeenten den kranken Leeraar in haar gebeden te gedenken. Moge de Heere genadig den kranken broeder herstellen en aan Zijne gemeente wedergeven.

J. Wisse Czn.'.

De kerkeraad van Leeuwarden liet het volgende plaatsen in 'De Wekker':

'Ds. Berkhoff.

Met dank aan de Heere, mogen wij mededelen dat onze Geliefden Leeraar weder in ons midden is teruggekeerd. De oorzaak is gelukkig genezen. Moge de rust de krachten genadiglijk doen wederkeren, zoodat Z. Eerw. spoedig weer zijn heerlijk werk in ons midden moge verrichten. Stijge aanstaande Zondag ons gemeenschappelijk dank en smeekebed op tot Christus, de Koning Zijner Kerk Wiens verrijzenis uit den dooden, we dan herdenken.

Leeuwarden, 10 april 1914.

De kerkeraad van Leeuwarden'.

Zeven weken later n.l. op 29 mei 1914 kon men in 'De Wekker' het volgende ingezonden stuk van ds. Berkhoff lezen:

'Hooggeachte Redacteur,

Mag ik voor deze regelen een plaatsje vragen? Daar wordt in vele bladen geschreven over de troebelen in de Chr. Geref. gemeente te Leeuwarden. Ook in 'De Wekker' zal daarover wel een bericht verschijnen. Ik weet uit verschillende hartelijke brieven die ik reeds ontving, welk een ontroering deze tijding alom verwekt. Daarom is het mij een behoefte des harten, voorlopig deze verklaring ter kennis van de kerk te brengen: 1e dat ik de Chr. Geref. Kerk niet verliet omdat ik mij niet langer kan vereenigen met haar standpunt.

Integendeel ik hoop dat hare belijdenis immer de mijne zal blijven;

2e dat ik door een samenloop van ontzettende pijnlijke omstandigheden tot het doen van deze stap doordrongen ben; 3e dat ik op de Synode een uitvoerige verklaring van mijn daad hoop in te leveren, in de hoop dat de Synode die zal willen aanhoren en ten

4e dat ik deze stap niet zonder God heb gedaan, maar integendeel geleid aan Zijn komst en in de zalige ondervinding:

'In de schaduw Uwer vleugelen zal ik vroolijk zingen'.

Met hartelijke broedergroeten,

Uw broeder A.M. Berkhoff.

Leeuwarden, 26 mei 1914'.

De Redactie schrijft er onder:

'P.S. Om bijzondere redenen plaatsen wij het bovenstaande zoals wij het daar juist hebben ontvangen'.

Tenslotte nog de volgende berichten verschenen in 'De Wekker' van 4 september 1914.

'Ingezonden stuk.

'Hooggeachte Redacteur,

Op verzoek van de vergadering der Classis Leeuwarden, gehouden 25 augustus l.l. te Leeuwarden, bijgestaan door de Synodale Deputaten, plaats ik de onderstaande verklaring in 'De Wekker', waarom ik U vriendelijk enige plaatsruimte verzoek.

'De trouweloze verlating van mijn dienst is mij tot 'schuld' geworden voor God, en het is mij tot blijdschap, in de 'Chr. Geref. Kerk weder als dienaar des Woords te zijn opgenomen. Met dank voor de plaatsing verblijf ik met broedergroeten en heilbede,

Ds. A.M. Berkhoff'.

P.S. Wij en velen met ons verheugen ons met dit eindresultaat, met de bede dat de Heere onze broeder tot een uitgebreide zegen stelle, tot heerlijkheid Zijns naams en tot heil van de duurgekochte Kerk.

J. Wisse Czn.

En verder nog een mededeling van de Classis Leeuwarden:

'De Classis deelt mede dat ds. A.M. Berkhoff, na schuld belijdenis te hebben afgelegd, weer beroepbaar verklaard werd voor de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Namens de Classis,

R.E. Sluiter, voorzitter.

A.H. Hilbers, scriba.

Leeuwarden, 25 augustus 1914'.

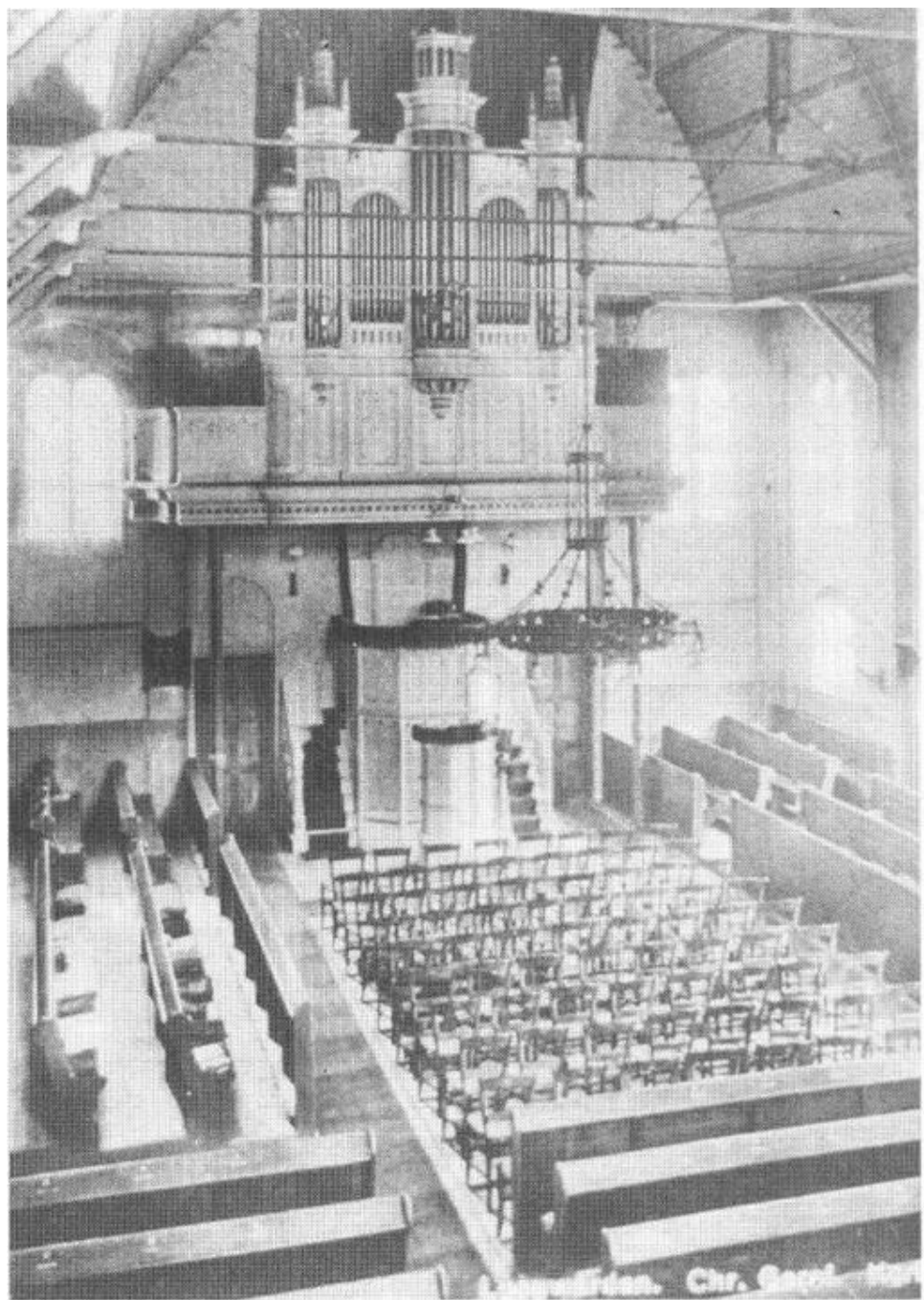
Ds. A. M. Berkhoff

Ds. Berkhof

De eerste steenlegging door de voorzitter van de kerkeraad broeder F. van Dijk - de man met hoge hoed is kandidaat A. M. Berkhoff, toek. predikant der gemeente.

De eerst steenlegging in de Wijbrand de Geeststraat, door broeder F.van Dijk.

De oude Bethelkerk.

De periode ds. H. Visser - 1915-1931

Er brak nu voor de gemeente een onvoorstelbaar moeilijke tijd aan.

Ds. Berkhoff was uiteraard vanaf mei 1914, toen hij de kerk verliet, geen voorzitter meer, terwijl vanaf dezelfde datum broeder Jan van der Veen, als volgeling van ds. Berkhoff, ook geen

deel meer uitmaakte van de kerkeraad. Het gebeuren met en rondom ds. Berkhoff waarom heen zoveel vraagtekens zijn te plaatsen moet in de gemeente een geweldige schok hebben veroorzaakt.

De scriba schrijft nog de notulen van de vergadering van 1 april 1914; dan volgen een aantal blanco bladzijden, waarna de nieuwe scriba, broeder H. Tiemersma, de notulen schrijft van de kerkeraadsvergadering van 22 mei 1914. Jammer genoeg is deze er niet aan toegekomen aantekeningen te maken van wat er precies in die tussenliggende periode is gebeurd.

Als voorzitter der kerkeraad werd gekozen broeder B. Bijleveld.

De familie Bijleveld kwam op 25 januari 1909 tot de Chr. Geref.Kerk over vanuit de Gereformeerde Kerk van Leeuwarden. De jongens op de foto hebben alle drie hun plaats gekregen in de Chr. Geref.Kerk: Wietse werd later predikant in Haarlem; Lieuwe was jaren lang ouderling en scriba van de kerk van Leeuwarden, terwijl Willem op oudere leeftijd kerkeraadslid te Leeuwarden is geweest.

Broeder Bijleveld was voorzitter van mei 1914 tot 31 december 1914, toen hij zich niet meer beschikbaar stelde wegens minder goede gezondheid. De kerkeraad onder leiding van broeder Bijleveld heeft het niet gemakkelijk gehad. Langzamerhand kwamen velen terug die met ds. Berkhoff de kerk hadden verlaten; met een ieder werd een persoonlijk gesprek gevoerd; sommigen kwamen niet terug; er bleven diepe wonden.

Broeder Bijleveld werd opgevolgd door broeder D. Biesma, die de functie van voorzitter bleef uitoefenen tot de komst van ds. Visser in april 1915. Het mag als een wonder des Heren worden gezien dat de gemeente niet vacant bleef.

December 1914 werd ds. Visser beroepen; hij bedankte, maar nam het tweede beroep aan dat men in februari 1915 op hem uitbracht.

Met vaste hand heeft hij de aanvankelijk nog onrustige kudde geleid. God gaf zijn zegen.

Ds. Visser heeft ruim zestien jaren hard en samenbindend gewerkt in de gemeente. Hij had een stoer en sterk karakter. Schipperen was er bij hem niet bij; hij ging zijn eigen gang, maar stond open voor opbouwende kritiek. Zijn onverwoestbare humor werkte ontspannend. Hij was zeer trouw in de ambtelijke arbeid. Groot was zijn liefde tot de broeders en zusters, in het bijzonder tot zieken en beproefden. Ook stimuleerde hij het jeugdwerk; hij voelde zich bijzonder daartoe aangetrokken. Vaak trok hij met de jeugd op.

Een belangrijke gebeurtenis in deze jaren was de totstandkoming van een Evangelisatiecommissie, waarvan ds. Visser voorzitter werd. Op deze belangrijke arbeid in de gemeente komen wij later nog terug.

De kerkelijke arbeid kon zich nu in alle rust voltrekken. Wel was het kerkbezoek aanmerkelijk teruggelopen. In de periode van ds. Berkhoff was men gewend aan

volle kerken, maar dit was na zijn vertrek in een keer afgelopen. Niet alleen had zich ongeveer de helft van de leden onttrokken aan de gemeente, maar veel aanhangers van ds. Berkhoff lieten zich des zondags ook niet meer zien. Het ledental zal bij de komst van ds. Visser slechts ongeveer tweehonderd zijn geweest. Een van de eerste maatregelen van de kerkeraad was dan ook de sluiting van de galerij en de verwijdering van de zogenaamde 'losse stoelen' uit het kerkgebouw. Aan ruimte was dan ook geen gebrek. Wel ontstond zo langzamerhand de behoefte om de gebouwen een grote onderhoudsbeurt te geven. In 1920 kreeg de bouwcommissie de opdracht om te informeren naar de kosten van een grote restauratie. Voorlopig zou daar echter niets van komen; er was geen geld. Ook in die dagen waren er broeders en zusters, die naast de predikant duidelijk gestalte gaven aan het gemeentelijk gebeuren. In dit verband is nadrukkelijk te noemen de naam van scriba, broeder Jan van der Veen.

Familie Jan van der Veen

Fam. J. van der Veen met dochter Afke

We troffen hem ook al aan bij de zaak van ds. Berkhoff.

Broeder J. van der Veen heeft veel voor de gemeente betekend. Op 1 maart 1898 kwam hij met zijn vrouw Neeltje Schuitema over tot de gemeente vanuit de Gereformeerde Kerk van Leeuwarden. In juli 1898 werd hij scriba; hij bedankte echter al in juni 1903 omdat hij volgens enkele mede ambtsbroeders een te dominerende positie innam. In juni 1906 was hij weer op zijn oude plaats terug; hij kon niet zonder dit werk en vanuit de kerkeraad en de gemeente ontving hij veel waardering. In april 1914 bedankte hij als lid der gemeente en volgde met vele anderen ds. Berkhoff.

Maar ook broeder Van der Veen kwam vrij spoedig weer terug en bij de kerkeraadsverkiezingen per 1 januari 1917 werd hij weer ouderling en scriba.

Deze broeder genoot een groot vertrouwen en men waardeerde zijn werk in hoge mate; naast preeklezer en voorlezer zat hij in vele commissies. Van de tweëndertig jaren dat hij lid was van de gemeente, heeft hij rond zesentwintig jaren het scribaat beoefend; een man met veel capaciteiten die hij in dienst stelde van de Here en Zijn dienst. Wel had hij een zeer sterke geldingsdrang, hetgeen wel eens leidde tot onbegrip en soms tot botsingen.

Ds. Visser wist echter steeds op de hem eigen voorzichtige wijze het kerkewerk weer in goede banen te leiden.

Broeder J. van der Veen, geboren 26 februari 1865, overleed op 27 oktober 1934.

Ds. Visser heeft van deze broeder veel steun ondervonden bij de kerkopbouw in de jaren 1915 tot 1930.

In 1931 kwam er een einde aan de arbeid van ds. Visser in Leeuwarden.

Duidelijk heeft hij ervaren dat zijn Zender hier veel werk voor hem had. Daartoe werden de twintig beroepen, die ds. Visser ontving, alle afgeslagen. De bij zijn komst uiteengescheurde gemeente heeft hij gedurende zestien jaren mogen bouwen

en verzamelen, zodat deze weer tot bloei kwam. Het ledental klom op tot rond zeshonderd.

Bij zijn afscheid op 2 augustus 1931 preekte ds. Visser over de woorden uit Hebr. 13 : 20 en 21: 'De God nu des vredes, volmake U in alle goed werk, opdat gij Zijn werk moogt doen'.

Bij zijn vertrek uit Leeuwarden deden velen uit de gemeente hem uitgeleide tot op het perron van het station. Zangkoor 'Hosannah', onderleiding van de heer S. Schuitema, zong bij de trein enkele afscheidsliederen. De gemeente maakte

hiermede duidelijk hoe zijn werk in Leeuwarden werd ervaren.

Zangkoor "Hosannah"

De kerkeraad van 1931 bij het vertrek van ds. H. Visser.

De kerkeraad van 1931 bij het vertrek van Ds.H.Visser.

J.V. 'Samuël'. Staande v.l.n.r.: F. Hofstede, G. Woudstra, S. Hofstede, L. Broersma, G. Iedema, De Vries, D. Iedema, A. Balt. Zittend: S. Postmus, G. de Vries, M. C. de Vlieger, Ds. H. Visser, D. Broekema, K. Westerdijk.

De jongelingsvereniging "Samuël"

J.V.'Samuel' Staande v.l.n.r.:
F.Hofstede,G.Woudstra,S.Hofstede,
L.Broersma,G.Idema,De Vries,D.Idema,
A.Balt,
Zitend: S.Postma,G.de Vries,
M.C.de Vlieger,Ds.H.Visser,D.Broekema,
K.Westerdijk.

Voordat we nu verder gaan met de beschrijvingen van het werk van de predikanten die de gemeente hebben gediend, willen we enkele algemene facetten van het kerkelijke leven belichten en beginnen daartoe met:

Het ledental der gemeente

Uit de afgedrukte grafiek omtrent de grootte der gemeente blijkt de groei vanaf 1893 tot heden; van 35 naar rond 1100. Wat opvalt is de sterke daling in 1914 bij de 'zaak ds. Berkhoff'. Daarna een gestadige groei tot het jaar 1975, waarna met enige schommelingen het aantal vrij stabiel blijft.

In dit verband is het goed, melding te maken van een onderzoek,verricht in 1960, door het Gereformeerd Sociologisch Instituut te Amsterdam dat op verzoek een rapport heeft gemaakt omtrent de te verwachten ontwikkeling van de gemeente in kwantitatief opzicht.Eén en ander hield verband met ingrijpende beslissingen, die in de nabije toekomst moesten worden genomen,zoals erediensten in Huizum, het wel of niet beroepen van een tweede predikant en kerkbouw en/of restauratie van de gebouwen.De toen gemaakte prognoses tot 1980 komen in grote lijnen overeen met de werkelijke cijfers van nu. Wel had men toen een mogelijk ledental in 1980 van rond 1300 voorzien, wanneer de maximale bevolkings- ontwikkeling van Leeuwarden realiteit was geworden,maar dit is niet gebeurd. Men baseerde zich daarbij op het vrijwel constant blijvende percentage christelijke gereformeerden,zijnde 1.1 tot 1.2%. Na twintig jaar is hierin geen verandering gekomen. Landelijk is dit aandeel overigens rond een half procent.

Fam.ds.H.Visser

Zangkoor "Hosannah"

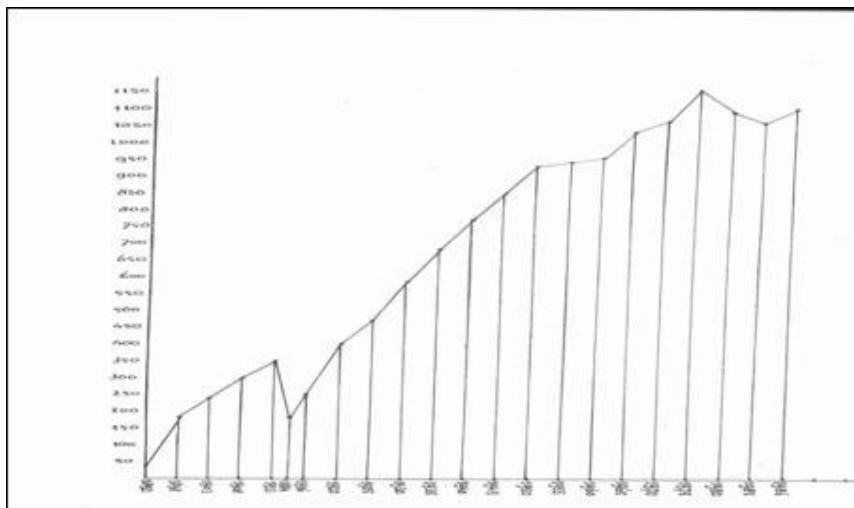
Kerkbezoek

Het genoemde Geref. Sociologisch Instituut constateerde een kerkbezoek des zondags van rond 54% van het aantal leden; dat is het gemiddelde van de morgen en namiddagdiensten. Dit was een momomentopname in 1960. In 1980 werden er weer tellingen uitgevoerd, zulks in verband met de plannen voor kerknieuwbouw. Het percentage was toen rond 49%, een vermindering met 5%. Dat is een duidelijke teruggang, waarover wij ons best zorgen mogen maken. Overigens steekt dit cijfer in gunstige zin af bij dat van andere kerkgenootschappen; in 1980

telde men bij een relatief grote kerkgemeenschap in het noorden des lands een aantal van 33.5%.

Maar dat is geen reden ons op de borst te kloppen, waakzaamheid blijft geboden in dezen. Bovenstaande gegevens zijn natuurlijk nodig wanneer men serieus gaat denken aan kerkbouw. Een zeer belangrijke vraag doet zich dan voor of de gemeente de lastenverzwaring die zich daarbij voordoet, kan dragen. Hierover later meer, wanneer het gaat over de definitieve plannen voor het bouwen van een nieuw kerkelijk centrum.

“

Een grafiek van het ledental der gemeente

Orgel en Organisten

*De eerste organist
H. Biesma*

Y. Gort was de tweede organist van de gemeente

Organist H. Ozinga.

Zuster G. Postuma speelt in

A. Ozinga, 1912-1939.

Organist H. Biesma

*Hedzer Ozinga zoon
van*

Bij vertrek van Y.Gort werd eerste organist van de Bethelkerk broeder A.Ozinga die dit orgel heeft bespeelt van 1912-1939

*Zuster G. Postuma heeft het orgel bespeelt
van 1942 tot na de oorlog*

In de latere jaren waren de broeders H.Hacquebord en J.U.Jellema vaste organisten ook de heren Smid en Bokma bespeelden het orgel,maar ook van hen is geen foto beschikbaar

L. Huygen, 1985-1987.

L. Huygens, 1985-1987

J. den Hartog

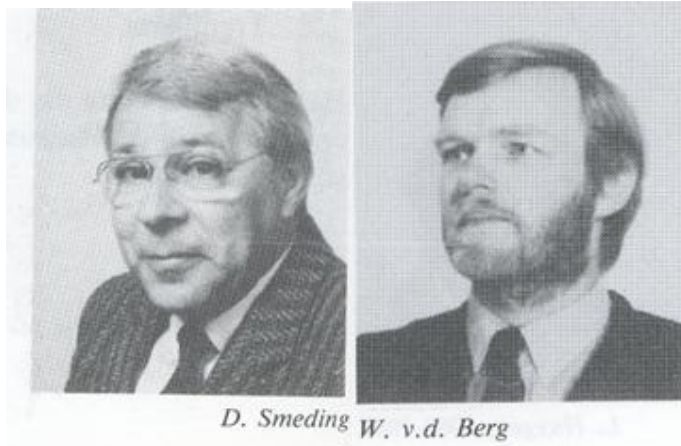

F. Klaas

J. den Hartog F.Klaas uit Stiens

A. Brouwer

Wat betreft de begeleiding van de gemeentezang zijn de notulen erg sober. Vast staat echter dat er gespeeld werd op een harmonium. Als eerste organisten worden de namen vermeld van mej. Dientje Stavorinus en Geertje van der Meulen.

De kerkeraad beloofde hen een jaarlijkse kleine gratificatie, maar dan 'moesten zij zich wel met de meeste vlijt in de muziekkunst oefenen'.

In 1901 werd ds. Bos gevraagd een kerkorgel te bezichtigen, dat te koop werd aangeboden in Leek. Samen met een 'kenner' van orgels kweten zij zich van hun taak. Het advies was afwijzend:

'ongeschikt, ook te klein'. Dit laatste met het oog op de toekomst, wanneer men de beschikking kreeg over een groter kerkgebouw, waarvoor reeds een bouwfonds was gevormd. In de notulen worden verder genoemd de heren H. Biesma en Y. Gort

als eerste en tweede organist; zij begeleidde de gemeentezang. Broeder Biesma vroeg in 1912 ontslag als organist wegens vertrek naar Sneek; de kerkeraad schonk hem als dank voor zijn jarenlange arbeid als organist een wandtekst. In Sneek werd hij hoofd van de

Chr. Geref. School; later, van 1918 - 1929 was hij Chr. Geref. predikant in Groningen

Broeder Gort was ook dirigent van de toen bestaande zangvereniging 'De Lofstem', de voorloper van het huidige 'Hosannah'. Een kleinzoon van broeder Gort is diaken geweest van de Chr. Geref. Kerk van Leeuwarden.

Tot juli 1912 werd de gemeentezang begeleid met een harmonium, maar na 31 juli van dat jaar was het daarmee definitief gedaan. Toen werd namelijk in een speciale dienst het eerste, echte kerkorgel in gebruik genomen. Dit orgel werd gebouwd door de Firma L. van Dam en Zonen te Leeuwarden. Het werd gedurende die avond bespeeld door de heer P. van Dam, een van de firmanten. De predikant, ds. Berkhoff, hield een meditatie over vers 19 uit het vijfde hoofdstuk van de brief van Paulus aan de Efeziërs.

Het orgel heeft dienst gedaan tot begin 1986, en zal, na een grondige restauratie, te zijner tijd opnieuw gebruikt worden in de nieuwe kerk aan de Huizumerlaan. Na het vertrek van broeder Gort werd als eerste organist benoemd: broeder

A. Ozinga. Zijn opvolger werd zijn zoon Hedzer Ozinga, die gedurende een reeks van jaren het orgel in de Bethelkerk heeft bespeeld. In de oorlogsjaren werd het organistenteam uitgebreid met broeder Jan de Haas. Zuster G. Postuma kreeg in 1942 het verzoek van de kerkeraad om zich als reserve-organiste beschikbaar te stellen; men moet bedenken dat de jonge mannen in die tijd doelwit waren van de bezetter om ze op te pakken voor arbeid in Duitsland.

Mevrouw Postuma heeft haar dienst als organiste enkele jaren verricht, maar trok zich later weer terug, vooral omdat er toen weer voldoende begeleiders waren. In later jaren waren de broeders T. Hacquebord en J.U. Jellema vaste organisten. Na de bezettingsjaren verleenden ook de heren Smit, een evacuëerde, die in Suawoude woonde, en de heer Bokma, 'de scheidsrechter', hun medewerking als organisten. Na de plaatsing van een Johannusorgel in het tweede kerkgebouw 'De Rank' in 1975 verzorgden broeder H. Bisschop en zijn zoon Freerk een aantal jaren het orgelspel.

Over het orgel van de Bethelkerk als zodanig verstrekte de heer L. Huygen, organist van 1985 - 1987, ons de volgende bijzonderheden: Nadat het orgel in 1912 was gebouwd, zijn er weinig grote veranderingen in aangebracht. In de vijftiger jaren werd de eerste grote opknapbeurt uitgevoerd door de Firma Reil uit Heerde. Kleine uitbreidingen kwamen tot stand, maar het orgel bleef éénklaviers'.

Het had na de restauratie de volgende dispositie:

MANUAAL 1:

Prestant	8'
Bourdon - discant	16'
Holpijp	8'
Aeoline	8'
Octaaf	4'
Octaaf	2'
Roerfluit	4'
Tremulant	
Mixtuur - bascant	
Cornet - discant	
Trompet	8'
Tremulant	

PEDAAL:

Principaal octaaf	8'
Gedekte subbas	16'

Het is de bedoeling dat de komende jaren in het nieuwe kerkelijk centrum aan de Huizumerlaan het geheel gerestaureerde orgel geplaatst wordt.

De uiteindelijke dispositie is als volgt gepland:

MANUAAL I:		MANUAAL II:	
Prestant	8'	Roerfluit	8'
Bourdon	16'	Fluit	4'
Viola di Gamba	8'	Quintfluit	3'
Holpijp	8'	Gemshoorn	2'
Aeoline	8'	Salicionaal	8'
Octaaf	4'	PEDAAL:	
Octaaf	2'	Subbas	16'
Roerfluit	4'	Fagot	16'
Cornet		Tremulant	
Mixtuur		Manuaalkoppel	
Trompet	8'	Koppel Man 1 + Ped.	

Het huidige organistenteam bestaat uit de volgende broeders: J.den Hartog, die reeds vanaf 1 januari 1959 als zodanig functioneert. Vervolgens kwamen F. Klaas in 1971; W. van der Berg in 1973; A.Brouwer in 1983 en D. Smeding in 1987.

Evangelisatie

In 1923 nam de kerkeraad onder leiding van ds. H. Visser een belangrijk besluit door een Evangelisatie-commissie in het leven te roepen. De kerkeraad was van oordeel dat het een roeping van de eerste orde is dat de gemeente des Heren haar taak in dezen verstaat. Ds. Visser was de eerste voorzitter. Overigens noemde men zich toen Commissie voor Inwendige Zending, beginnende bij de afgedwaalde schapen. Men deed aan tractaatverspreiding en men probeerde contacten te leggen. In het eerste jaar had men succes bij veertig adressen om tot een gesprek te komen. In 1924 organiseerde men twee 'Anti-Kermisbijeenkomsten'; als sprekers liet men optreden prof. G. Wisse, ds. A. van der Heyden en ds. J. Jongeleen. 'De sprekers zullen logeren bij de voorzitter en f 15,- vergoeding krijgen plus de reiskosten'.

In 1925 gaat men meer gericht de bezoeken afleggen in daarvoor uitgezochte wijken, ondermeer: Achter de Hoven, Landbuurt, Achter Tulpenburg. In de laatst genoemde wijk is reeds een Zondagsschool, zodat er een aanknopingspunt is. In 1926 wordt een begin gemaakt met het bezoeken van schippers, die met hun schip aan de Nieuwekade liggen. Hier werkte men enkele jaren zeer intensief. Het Evangelisatiewerk kende tijden van neergang en opleving. Zo werden nieuwe activiteiten ontplooid. Als medewerkers traden op: ds. W. Kremer, L. Bijleveld, K. Postmus, P. Aarnout, P. Brouwer, F. Feenema, F. Siesling, W. Bijleveld, S. de Vries en D. Broekema. Want, zo staat in de notulen: 'het werk moet doorgaan'. En nog gaat het werk door.

Het zou te ver voeren breedvoerig op alles in te gaan, daarvoor leent dit boekje zich niet, maar niet nagelaten kan worden de naam te noemen van broeder R. Roode; helaas werd hij aan de gemeente en het evangelisatiewerk naar menselijke maatstaven te vroeg ontnomen.

Zo heeft men in de loop der jaren op velerlei wijze en op verschillende manieren de boodschap van het Evangelie van vrije genade gebracht aan een ieder die maar wilde horen. Er kwamen Kinderclubs. Zondagsavonds was men aanwezig in een pand aan de Romkeslaan, dat eerst gehuurd en later gekocht werd en de naam kreeg 'Open Deur'. Hier was een koortje en er waren sprekers, die probeerden de Boodschap in verstaanbare vorm te brengen aan de buurtbewoners.

Tijdens de bijeenkomsten in de Romkeslaan kwam de vraag naar voren of er niet een Vrouwenclub kon worden opgericht, en dat gebeurde. Mevrouw G. Postuma kreeg de leiding.

De start was op 19 oktober 1951. Met grote dankbaarheid mogen wij terugzien op deze arbeid. Op de bijeenkomsten werd veel gezongen en er werden verschillende maatschappelijke onderwerpen behandeld. Veel zusters uit de gemeente hebben geholpen bij deze arbeid. De vriendin van zuster Postuma, zuster K. Klein, en later ook zuster Broersma uit de Singelstraat en zuster A. Siegersma maakten deel uit van de leiding van het vrouwenclubwerk.

De naam van de club luidde: 'Maria-Martha'.

Na een periode van ongeveer twintig jaar ging in 1976 de leiding over naar de dames D. Jellema-Bultsma, K. Iedema-v/d Woude, T. Sangers-Siegersma en J. Bergsma-Wielinga. Na vijfendertig jaren verricht de Vrouwenclub nog steeds haar zegenrijke werk.

Zending

De liefde voor de Zending is altijd levend geweest in de gemeente. In het bijzonder toen in de dertiger jaren onze eerste zendeling ds. A. Bikker, in het toenmalige Nederlands Indië ging werken onder de Toradja's, stimuleerde dat de belangstelling en de offervaardigheid in niet geringe mate. In feite bestaat het plaatselijke zendingswerk voor het grootste gedeelte uit het inzamelen van de benodigde gelden. Dat was zo, en dat is nog zo, alleen de methoden wijzigen zich. Jaren en jaren aaneen waren het kinderen die met het zendingsbusje de gemeente doorgingen en daarmee veel geld bijeenbrachten; daarnaast de verkoop van de Zendingskalender, het af en toe organiseren van een Zendingsdag in eigen gemeente en het verzamelen van goederen voor de verkoop op Zendingsdagen.

Momenteel wordt van de zendingsbusjes geen gebruik meer gemaakt.

De acceptgiro is hiervoor in de plaats gekomen. Het werk, verbonden aan het bevorderen van de belangstelling en de offervaardigheid, wordt van oudsher door de kerkeraad opgedragen aan de Zendings-commissie. Zeer velen hebben in de loop der jaren hun krachten gegeven aan deze mooie arbeid. Het is onbegonnen werk al de namen te noemen van hen die deel hebben uitgemaakt van de Zendingscommissie; een uitzondering willen wij toch maken voor de broeders M.C. de Vlieger en D. Harder, die jaren aaneen als voorzitter en secretaris/penningmeester de belangen van het zendingswerk hebben behartigd en die honderden kinderen wisten te vinden om met het zendingsbusje door de gemeente te gaan.

De broeders M.C de Vlieger en D.Harder waren jarenlang de grote mannen in de zendingcommisie!

Momenteel zijn de broeders D.van Dijk en K. ledema respectievelijk als voorzitter en secretaris/penningmeester, met de wijk-correspondenten, bezig om de belangen van de zending te behartigen en hiermede zoveel mogelijk gelden in te zamelen om daarmee een bijdrage te leveren tot realisering van de opdracht van de Koning der kerk: 'Predik het Evangelie aan alle volken'.

Zondagsschoolvereniging 'Eben-Haézer'

De oudste vereniging in de gemeente is ongetwijfeld de Zondagsschoolvereniging. Op 25 november 1893 kwamen enkele broeders der gemeente bijeen met elf kinderen om, zoals de notulen vermelden:

'de kinderen de eerste lessen in de gewijde geschiedenis te geven'. Oprichters waren de broeders F.van Dijk, Z.Gon,Dolstra en Zondervan.Het begin was bescheiden;na de morgendienst was er voor de kinderen 'Zondagsschool' bij de kerk. Later werd dit op meerdere plaatsen in de stad gedaan, om ook kinderen uit buitenkerkelijke gezinnen te kunnen vertellen van de Here Jezus. Vanaf 1893 hebben velen dit werk daadwerkelijk en met liefde verricht, sommigen jaren aaneen. We noemen slechts enkele namen:de broeders J.Palma,R.Proc, J. Bruynzeel, F. Hoekstra en de usters T. Siegersma en J.de Jong. Broeder Palma ontving zelfs een koninklijke onderscheiding toen hij, naast veel ander kerkewerk veertig jaar lang aan de zondagsschool verbonden was.Mevr. T. Siegersma deed dit mooie werk vanaf mei 1943 tot mei 1986. Zij kreeg de eremedaille in goud, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau op 29 april 1987 ter gelegenheid van oninginnedag.

Met de onderscheiding aan zuster Siegersma kreeg het werk van de Zondagsschoolvereniging 'Eben Haézer' opnieuw Koninklijke waardering.

**De heer W. Bultje is nu voorzitter,
H.Zeinstra algemeen adjunct,
Nel Noppe secretaresse en
Anneke Dijkstra penningmeesteresse.**

Er zijn twintig dames als medewerksters aan het zondagsschoolwerk in alle leeftijdsgroepen verbonden. H. Zeinstra en Janke Jellema onderhouden de

contacten met de zondagsscholen van de andere protestants christelijke kerken ter plaatse. Voorzitter W. Bultje maakt reeds langer dan een kwart eeuw deel uit van het landelijk Bondsbestuur.

J. Palma is 40 jaar 'Zondagschool meester

Mevr. T. Siegersma ontvangt hier koninklijke onderscheiding uit handen van de burgermeester op

29-5-1987

Ook de broeders W. Bultje en H. Zeinstra hebben vele jaren de 'Zondagschool geleid

Kosters

Van oudsher is de koster een belangrijke figuur in het kerkelijk en gemeentelijk leven. Het woord koster komt van het Latijnse woord 'cursor' en betekent zoveel als 'een opzichter over heiligedingen en gebouwen'. Het is vrijwel zeker dat deze mensen ook in de tempeldienst een taak hadden.

In de oud-christelijke eredienst werd zelfs een priester voor dit werk ingeschakeld; later is dit veranderd en namen de helpers van de priesters het kosterschap waar. Na de Reformatie was het schoolmeesterschap een taak van de kerken bij gebrek aan beter moest de meester ook maar koster spelen; werd hij door de week geplaagd door de lieve

kindertjes, des zondags moest hij, in de winter, al zeer vroeg de kachel aanmaken in de kerk, zorgen voor de stoven etc.

Daar een orgel meestal niet aanwezig was, trad hij ook vaak op als voorzanger en als voorlezer. Door de week moest de kerk schoongemaakt en het kerkhof onderhouden worden; ook dit hoorde

bij zijn werk. In 1857 werd het verboden voor een schoolmeester om ook koster te zijn, maar dit verbod werd niet streng toegepast. Evenals de dominee wist ook de koster heel wat geheimen van het kerkvolk. Een oud spreekwoord zegt dan ook: 'Als de dominee en de koster kijven, kunnen de geheimen in de kerkeraad niet blijven'. De koster wist soms ook niet wie nu eigenlijk zijn baas was; vaak had hij er met minstens drie te maken, de dominee, de kerkeraad en de kerkvoogd c.q. de commissie van beheer.

Het kosterchap is bijna nooit een volledige baan geweest; veel eer een deeltijdbaan, waarbij de 'kosteres' een groot deel van het werk voor haar rekening nam. Direkt na 1893 was er nog geen vaste koster. Elk jaar vond aanstelling plaats voor één jaar,

nadat via een oproep van de kerkeraad de briefjes waren ingeleverd waarop vermeld stond voor welk bedrag men 'dorpelwachter' wilde zijn. In 1898 waren er zes liefhebbers. De hoogste vroeg f 45,-

en de laagste wilde het voor f 25,- per jaar doen. De laagste inschrijver kreeg het baantje, maar dat bleek niet altijd de beste keus te zijn. Dit systeem heeft het dan ook niet lang gedaan.

Vanaf 1901 zocht men naar een vaste koster; men maakte een klein reglement op, waarin de werkzaamheden in grote lijnen werden genoemd, zodat men wist waaraan men zich moest houden; ook werd de vergoeding vermeld.

Tot op heden is men er vrij goed in geslaagd kosters gedurende soms zeer lange tijd aan de gemeente te verbinden. De eerste vaste koster was broeder J.

Prakken. Alleen de oudste leden van onze gemeente zullen zich hem nog herinneren. De naam Prakken komt niet meer voor in het ledenregister, maar wel is er in de gemeente nog een kleindochter van dit eerste kostersechtpaar, namelijk mevrouw W. Tromp-Postmus.

Het salaris bedroeg f 35,- per jaar. Broeder Prakken deed zijn werk tot 1 januari 1920. Zijn opvolger was broeder D. Iedema, vele jaren gewoond hebbende in het eerste kosterhuis aan de Corn. Frederikstraat. Velen onder ons hebben hem nog gekend en meegemaakt. Hij was wat men noemt een 'echte' koster, streng, maar tegelijk zeer hulpvaardig; het kerkgebouw was voor hem het huis Gods en daar paste de nodige eerbied. Voor de predikanten hebben hij en zijn vrouw ontzettend veel gedaan en betekend. Hij 'had' er vier, n.l. de predikanten: Visser, Kremer, Van der Molen en Holtrop. Dit echtpaar heeft tot op heden de langste diensttijd vervuld, n.l. drie en dertig jaren, van 1920 tot 1953.

't Volgende kostersechtpaar

Monsma-van Hijum was uit geheel ander hout gesneden, niet beter, niet minder, maar anders. Afkomstig uit de Dokkumer Wouden, spraken ze Fries; ze noemden elkaar 'heit en mem'. Ze waren gemoedelijk, maar met een sterk rechtvaardigheidsgevoel, zeer hulpvaardig en trouw in alle werkzaamheden; kortom een zeer goed kosterpaar. Zij 'dienden' onder de predikanten Holtrop, Hilbers en Velema van 1953 tot 1971. Na achttien trouwe dienstjaren trokken zij zich terug.

Op 1 juli 1971 begon het echtpaar Veenstra-Bruynzeel hun kosterswerk.

Het koperen jubileum vierden zij op 31 december 1983. Bij een afscheidsinterview vertelden zij de heer Klaas, redakteur van het gemeenteblad 'De Lichtkegel' dat zij het werk 'heel graag en met veel plezier hadden gedaan'. Eén van de mooiste dingen vond het echtpaar Veenstra de Avondmaals- diensten en de daaraan verbonden voorbereidende werkzaamheden.

Intussen was er in 1956 een tweede koster noodzakelijk geworden, zij het in de begintijd slechts zeer gedeeltelijk. Van 1956 tot 1968 werden er namelijk 's zondags diensten gehouden in het speeltuingebouw 'Gerard Dou' en vanaf 1968 in het tweede kerkgebouw 'De Rank' aan de Huizumerlaan. Voor het verrichten van kosterswerkzaamheden stelde het echtpaar Reversma zich beschikbaar en zij deden dit voortreffelijk. De diensten in het speeltuingebouw waren niet gemakkelijk; in de week in gebruik bij de jeugd uit de wijk, moest elke zaterdag alles keurig schoon gemaakt en opgeknapt worden voor de zondagse kerkdiensten. Ook dit echtpaar heeft bijzonder goed werk verricht, terwijl de kosteres zelfs af en toe moest optreden als organiste voor het begeleiden van de gemeentezang, wanneer er plotseling geen organist beschikbaar was.

Zij beëindigden hun werk in 1980 en droegen het over aan de familie Van der Veen Brouwer per augustus 1980. Geboortig uit het Groningse land (Oude-, resp. Nieuwe Pekela), kwamen zij vanuit Amsterdam naar Leeuwarden, waar onze broeder Van der Veen werkzaam is bij het

Ministerie van Justitie. Officieel is zuster F. van der Veen-Brouwer door de kerkeraad benoemd als kosteres voor het nieuwe kerkelijke centrum. Wij hopen dat zij met haar man dit werk nog lang mag doen.

Resteert ons nog melding te maken van het kosterschap van broeder Buurstra, die per 1 januari 1984 een tijdelijke aanstelling kreeg; dit kosterschap werd vervuld tot en met 31 augustus 1986

toen de Bethelkerk gesloten werd. Tot 19 december 1986 was Buurstra de gastkoster bij de diensten in de Gereformeerde Adelaarkerk, alwaar ons gastvrij de mogelijkheid werd gegeven de diensten te houden. Broeder en zuster Buurstra hebben, in deze toch wel ongemakkelijke periode, het kosterschap, op oorbeeldige wijze verricht.

Het eerste kostersechtpaar Prakken 1901-1920

Echtpaar Idema-Bultsma 1920-1951

Het kosterspaar Monsma-van Hijum zwaaide de scepter van 1951-1971 over de kerk

Van af 1971 tot aan 1983 heeft het echtpaar S.Veenstra-M.Bruyzeel deze mooie taak op zich genomen!

Het laatste kostersechtpaar van de 'Bethelkerk' waren de fam. Buurstra-Wijma

Het kosterspaar Reversma was vanaf 1956-1968 in de 'Gerard Dou' en vanaf 1968-1980 in de 'Rank' hun werkzaanheden

Kostersechtpaar Van der Veen-Brouwer Was in de 'Rank en later in de nieuwe' Bethelkerk

De periode ds. W. Kremer 1932-1946

De fam.ds.W.Kremer

Na het vertrek van ds. Visser, die per 2 augustus 1931 afscheid van Leeuwarden nam, was de gemeente niet lang vacant. Op 27 oktober 1931 werd uit het tweetal ds. W. Kremer en ds. H. Hoogendoorn eerstgenoemde gekozen en beroepen. Ds. Kremer nam het beroep aan en werd op 31 januari 1932 in zijn ambt bevestigd door ds. M. Holtrop van Franeker. De beroepsbrief die de kerkeraad hem zond, luidde als volgt:

Weleerwaarde heer en broeder, Gelijk U bekend is, is de Chr. Geref. Gemeente van Leeuwarden na het vertrek van ds. Visser naar Dordrecht nog vacant. Thans is de kerkeraad opnieuw tot het beroepingswerk overgegaan. Een tweetal, bestaande uit ds. T.H. Hoogendoorn te Zierikzee en ds. W. Kremer van Kornhorn. Hedenavond werd U Eerwaarde uit dit tweetal beroepen met 79 van de 84 stemmen. De kerkeraad deelt U daarbij mede dat hij U toezegt een tractement van fl 3.000,- per jaar, gebruik van Pastorie en tuin en vrij van alle belastingen, welke uit dit tractement voortvloeien. Nog deelt de kerkeraad U mede, dat hij 't getal vrije zondagen voor U heeft bepaald op vier, ongeacht twee classisbeurten. Daarentegen stelt de kerkeraad de volgende voorwaarden: a. Des zondags tweemaal prediken, voormiddags een vrije stof en 's namiddags uit de Heidelbergse Catechismus.

- b. De bid- en dankdag (uur) moet door U worden geleid en van Dankdag tot Biddag (wanneer dit wenschelijk mocht blijken) door U de Bijbellezingen worden gehouden.*
- c. Huis- en ziekenbezoek en het houden van de catechisaties, zoals een getrouw Herder dat gewend is.*
- d. Voorts te doen wat den Herder en Leeraar als een getrouw gezant Christus schuldig is jegens de gemeente waarin hij werkt. Voorts hoopt de kerkeraad dat de Heere U deze roeping van een gemeente die zoo groote behoefte heeft aan een eigen Herder en leeraar, zoo op het hart binde, dat gij van den Hemel Zijne gunst, kennelijk en weg ziet aangewezen wat Hij wil dat gij doen moet. Moge de Heere die U Eerwaarde te dienen hebt, in 's-Heeren gunst tot blijdschap der gemeente van Leeuwarden zijn.*

Leeuwarden, 27 oktober 1931.

Met heilbode en hartelijke broedergroeten, De kerkeraad der Chr. Geref. Gemeente van Leeuwarden, was geteekend, de broeders ouderlingen: de broeders diakenen:

<i>Ouderlingen</i>	<i>Diakenen</i>
<i>F. Siesling</i>	<i>W. Fennema</i>
<i>H. Tiemersma</i>	<i>K. Postmus</i>
<i>H. Bos</i>	<i>J. Palma</i>
<i>W. Kuperus</i>	<i>A. Plantinga</i>
<i>G. van der Meulen</i>	<i>K. Iedema</i>
<i>L. Hoekstra</i>	<i>S. de Vries.</i>

Voor gezien geteekend:
ds. J. Jongeleen, Groningen,
ds. M. Holtrop, Franeker
F. Siesling, praeses,
G. van der Meulen, scriba'.

(consulent).

In ds. Kremer ontving de gemeente Leeuwarden een predikant, die met recht ten volle 'Dienaar des Woords' genoemd kan worden. Begiftigd met grote gaven naar hoofd en hart, heeft hij met vaste hand de gemeente geleid. Organisatorische opbouw bleef niet uit. Reeds in 1932 kreeg de gemeente Leeuwarden haar eigen kerkblad, later werd dit de Classicale Friese Kerkbode, die tot 1946 geredigeerd werd door ds. Kremer. In 1933/34 werd de kerk grondig verbouwd, inclusief vergroting van de galerij. Onder ds. Kremer werd een commissie in het leven geroepen voor 'Christelijke Gereformeerde Prediking in Huizum', met als doel: door het houden van kerkdiensten en evangelisatie- bijeenkomsten te komen tot kerkbouw in Huizum. Dit leidde in 1968 tot de vestiging van het tweede kerkgebouw 'De Rank' aan de Huizumerlaan.

Van veel verenigingen en commissies was ds. Kremer gedurende de kortere of langere tijd voorzitter, dit om het gemeentelijk werk te stimuleren. Zodra hij echter de leiding aan anderen kon overlaten trok hij zich terug. Niet alleen plaatselijk, maar ook op classicaal gebied gaf hij leiding en men luisterde graag naar hem. Verder werden, landelijk gezien, 'De hulpbehoevende kerk',

de Jodenzending, de Buitenlandse Zending, de Theologische School en nog vele andere takken van dienst in Christus koninkrijk door ds. Kremer gediend, op een wijze, die ieder die ermee in aanraking kwam, met dank vervulde jegens de Koning der Kerk, die hem zulke rijke gaven geschonken had. Het tijdperk van 1932 - 1946 is voor het gemeentelijk leven van grote betekenis geweest. Na de tijd van het opnieuw bijeenbrengen van de verstrooide kudde door de onvermoeibare arbeid van ds. Visser, gaf de Here onder ds. Kremer zeer kennelijk Zijn zegen.

Al waren er in die periode ook grote zorgen; in het bijzonder gedurende de bezettingsjaren werd het werk bemoeilijkt door allerlei beperkende bepalingen en voorschriften van de bezetters. Tot 1942 kon het meeste werk redelijk doorgaan, maar daarna was het vaak zeer moeilijk, soms onmogelijk. Vooral het huisbezoek en het verenigingsleven ondervonden veel beperkingen. Gedurende de laatste oorlogswinter 1944/45 stonden deze activiteiten vrijwel stil.

De volgen de broeders maakten opdat moment deel uit van de kerkeraad bij het vertrek van ds. W. Kremer:

Staande van links naar rechts:

W. Bultsma, T. Braaksma, P. Brouwer, A. C. Balt, P. Arnout, J. Jellema, H. Balt, K. Westerdijk,

D. Sijsma, K. Leistra

Zittende: A. Broersma, G. van der Meulen,

Ds. Kremer, K. Idema, L. Bijleveld.

Ds. Kremer schrijft in zijn jaaroverzicht van 1945, dat de spanningen steeds groter werden. Het vele luchtalarm verstoorde ook de zondagse diensten. Wat is er gezocht en gesmeekt, zowel in het openbaar als ook in het verborgen tot de Here God om uitkomst, totdat op zondag 15 april 1945 door Zijn hand de bevrijding van Leeuwarden een feit werd. Deze zondag konden er geen diensten worden gehouden, maar in stilte is er in de huiselijke kring de Here gedankt. Donderdag 19 april kwam de gemeente in grote getale naar de kerk en werd met diepe ontroering en grote dankbaarheid geluisterd naar de verkondiging van Gods Woord, waarbij de gemeente werd bepaald bij de woorden: 'De Here heeft grote dingen bij ons gedaan, dies zijn wij verblijd'. Met overgave werd ondermeer gezongen

Psalm 66 : 5 en 6, 'een net belemmerd' onze schreden, een engebond hield ons beknelde'.Ds. Kremer schrijft daar over in zijn jaaroverzicht 1945:

'De Here heeft ruimte gemaakt'.

De dienst des Woords kon weer ongestoord plaatsvinden. In Huizum, in het V.V.H. gebouw, werd in september 1945 begonnen met een 14-daagse zondagavonddienst.

Nu avondklok en verduisteringsbepalingen waren opgeheven, werd weer begonnen met het huisbezoek en konden de catechisaties en de verenigingen weer normaal functioneren'.

Begin 1946 nam ds. Kremer een beroep aan naar de gemeente van Apeldoorn. Hij vertrok, na een gezegende ambtsperiode van ruim veertien jaren.

De periode ds.S.van der Molen

1946-1951

Na het vertrek van dominee Kremer naar Apeldoorn, werd de vacature spoedig vervuld door de komst van ds. S. van der Molen van Arnhem. Deze predikant was een markante persoonlijkheid. Zijn intrede deed hij op 4 augustus 1946. Hij heeft met zegen gewerkt in de gemeente.

De bezettingsjaren waren voor hem en zijn gezin bijzonder moeilijk. Door oorlogsgeweld verdreven uit Rotterdam en

Arnhem, kwam hij naar Leeuwarden; echter ook hier werd het leed hem niet bespaard. In Leeuwarden, waar hij ruim vier jaren werkte aan de wederopbouw van de gemeente, verloor hij zijn vrouw en de kinderen hun moeder.

Opnieuw ontving hij kracht om dit verdriet te dragen.Na de moeilijke bezettingsjaren, waarin door allerlei beperkende voorwaarden van een behoorlijk functioneren van het gemeentelijk leven geen sprake was geweest, brak de tijd aan van rust en consolidatie van het kerkelijke leven.

Het verenigingsleven herstelde zich, er kwam zelfs uitbreiding van de activiteiten. De diakenen kwamen in de oorlogsjaren veelvuldig in aanraking met persoonlijk en huiselijk leed, vooral in die gezinnen waar de man gedurende kortere of langere tijd afwezig was, wegens tewerkstelling of door onderduiken. Duidelijk bleek toen de noodzaak van het inschakelen van vrouwelijke hulp in de gezinnen.

Maatschappelijk gezien probeerde men dit op te lossen door de inmiddels in het leven geroepen organen van maatschappelijk werk en gezinsverzorging, waarin de diakonie participeerde.Kerkelijk-pastoraal gezien bleek er echter evenveel behoefte aan meer direct contact met de gezinnen en alleenstaanden om mede hierdoor de onderlinge band te versterken. Het is daarom dat de diakonie de zogenaamde 'Zusterkring' oprichtte en wel op 30 september 1949.

De eerste vergadering werd gehouden op 7 oktober ten huize van ds. Van der Molen, Emmakade nr. 114.Mevrouw Van der Molen werd presidente en mevrouw D. Jellema-

Bultsma secretaresse.Tien dames begonnen met het afleggen van bezoeken in de gemeente, waar dit nodig was.

Dit initiatief van de diakenen, sterk gestimuleerd door ds. Van der Molen, bleek in de praktijk een juiste keuze te zijn geweest.Nu, na ruim zevenendertig jaren is de 'Zusterkring' niet meer weg

te denken uit ons gemeentelijk leven en doet zij voortreffelijk werk voor zieken en alleenstaanden en is er alom veel waardering vanuit de gemeente.

*De fam.van der 'Molen'met schoonzoon
'A.de Geus'*

*Dé kerkeraad van ds.van der 'Molen
Staande:P.Brouwer,A.Balt, Van Minnen,
T.Braaksma,M,C.de Vlieger,L.Broersma,
F.Hoekstra,
Tweede rij:K.Tiemersma,H.Balt,J.Palma,
D.Sijtsma,K.Postmus,J.Woudstra.
Zittend:H.Bos,P.Aarnout,Ds.v/d Molen,
W.Bultsma,K.Ozinga.*

Zangkoor 'Hosanna'

'Meisjesvereniging 'Talita Kumi'

In januari 1951 kwam er een einde aan het werk van ds. Van der Molen in Leeuwarden, toen hij een beroep aannam naar Aalsmeer, alwaar hij op 9 februari daar aan volgend werd bevestigd. Hij diende onze gemeente ruim vier jaar.

De periode ds. M. Holtrop - 1952-1957

Ds.en mevrouw Holtrop

De nieuwe predikant, na het vertrek van ds. Van der Molen, werd ds. M. Holtrop; hij was 55 jaar oud toen hij op 6 april 1952 zijn intrede deed. Geboren in Groningerland, begon hij zijn ambtelijke loopbaan ook in deze provincie en wel in Ulrum; daarna diende hij achtereenvolgens de gemeenten van Franeker, Hilversum en Haarlem-C. Maar het noorden trok en hij kwam in Frieslands hoofdstad. Tijdens zijn ambtswerk in Leeuwarden kwamen er enkele restauraties tot stand, die het vermelden zeker waard zijn. Eerstens was daar het kerkorgel dat zulke grote gebreken vertoonde, dat herstel dringend nodig was. Er deugde niet veel meer van het instrument, zo constateerde de heer R. Beintema, organist van de Koepelkerk, die de kerkeraad van advies diende. Er mankeerde letterlijk van alles aan. De restauratie werd ter hand genomen door orgelbouwer Reil te Heerde. In februari 1955 werd het orgel opnieuw in gebruik genomen tijdens een feestelijke bijeenkomst, waarbij de heer Beintema het orgel bespeelde.

De kerkeraad bij het vertrek van ‘

Ds.’Holtrop’

Een tweede, niet minder belangrijke beslissing was de aankoop van een pand, gelegen naast de kerk. Er was een groot gebrek aan vergaderruimte, vooral ook voor de opvang van het jeugdwerk; de bestaande kosterswoning aan de Corn. Frederikstraat was niet meer geschikt voor het doel waarvoor het destijds werd aangekocht. De verbouw van het gekochte pand werd opgedragen aan het bouwbedrijf Jellema. Het bovenhuis werd ingericht voor kosten Monsma en zijn gezin, terwijl het benedengedeelte geschikt werd gemaakt voor het gebruik als jeugdgebouw en catechisatielokaal.

Namens de kerkeraad aanvaardde

ds. Holtrop het gerestaureerde pand in een bijeenkomst, waarbij vele gemeenteleden aanwezig waren. Deze gemeentevergadering stond onder leiding van broeder K. Iedema, die in zijn toespraak vele oude herinneringen ophaalde, waaruit duidelijk naar voren kwam dat heel wat problemen moesten worden opgelost alvorens men de zaak rond had. Het jeugdgebouw bood plaats aan ongeveer zeventig personen. Door deze activiteiten kon het kerkewerk zich weer beter ontplooiën; dit is in de praktijk ook wel gebleken.

Ds. Holtrop zou overigens zijn emeritaat niet in Leeuwarden halen. De kerk van Bussum riep hem en hij vertrok op 61-jarige leeftijd weer naar het Gooi en wel per 22 december 1957.

De periode ds. A. Hilbers - 1958-1963

De fam.ds.A.Hilbers

De vakaturetijd tussen het vertrek van ds. Holtrop en de komst van ds. Hilbers was bijzonder kort, namelijk nog geen twee maanden. Komende van Enschede-West deed hij op 16 februari 1958 zijn intrede, na bevestigd te zijn door zijn voorganger ds. M.Holtrop. Geboren op 2 april 1918 deed hij in 1943 zijn kandidaatsexamen aan de Theologische School te Apeldoorn. Ds. Hilbers vervulde vele bestuursfuncties; hij had zitting in tal van colleges.

Na de officiële intrede vond er een begroetingssamenkomst plaats, die onder leiding stond van broeder J. Palma.

*Het ouderenreisje met op de voorgrond,
Ds. Hilbers en broeder Broekema.*

De jeugd bij de intrede Ds. A. Hilbers

Het hoogtepunt van de avond was het welkom van de jeugd aan de familie Hilbers. Dit vond in twee gedeelten plaats en was vol afwisseling. Als slot staken de jongens en meisjes een tulp in een bal, waarmee het woord 'welkom' werd gevormd. Medewerking verleende het zangkoor 'Hosannah' onder leiding van de heer S. Schuitema.

*De kerkeraad bij het vertrek van
ds. A. Hilbers*

Het ambtswerk van ds. Hilbers duurde bijna vijf jaar. Voor de gemeente en het ressort was deze periode niet ongezegend. Zijn preken getuigden van studie van en inzicht in het Woord van God en waren voor velen tot grote vertroosting. Tijdens zijn verblijf ontwikkelden de kerkeraad en de commissie van Beheer vele plannen tot uitbouw van de gemeente, waarvan sommigen pas veel later tot realiteit kwamen. Wij noemen enkele gestelde prioriteiten:

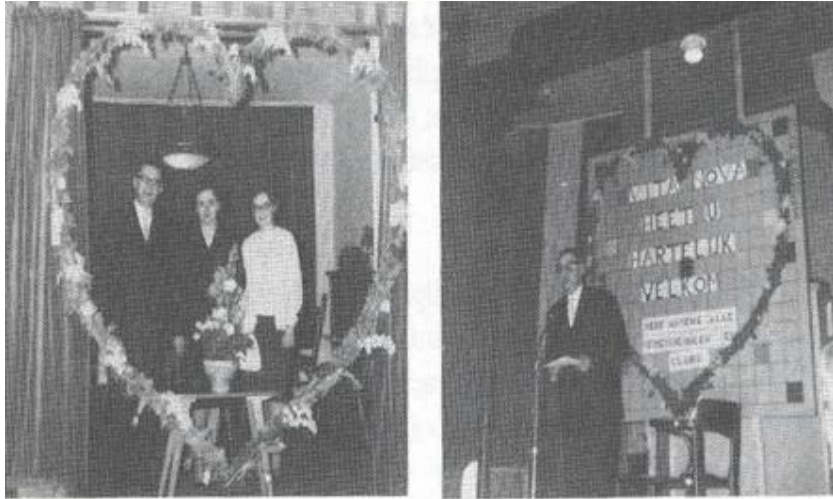
- 1e de bouw van een kerkelijk centrum in Huizum;
- 2e het beroepen van een tweede predikant;
- 3e verdere uitbouw van een jeugdcentrum.

Wat het tweede punt betreft is het goed te melden dat reeds op 1 juli 1962 een tweede predikant beroepen werd in de persoon van ds. A.W. Drechsler van Vlissingen, die overigens voor dit beroep meende te moeten bedanken. Naast genoemde prioriteiten waren er dan ook nog andere dringende zaken, die de aandacht vroegen waaronder uitgesteld groot onderhoud aan pastorie en vergaderzalen. Het is jammer, maar de eerlijkheid gebiedt te vermelden, dat de visie van de kerkeraad niet in alles parallel liep met die van de commissie van Beheer. Dit bracht enige spanningen met zich mee, die later wel weer werden opgelost; maar één en ander was er de oorzaak van dat de kerkeraad de Commissie van Beheer een meer adviserende taak opdroeg. Vandaar dat de naam van de Commissie gewijzigd werd in Commissie van Advies.

Ds. Hilbers was in zijn Leeuwarder tijd tweemaal lid van de Generale Synode. Ook diende hij een jaar de krijgsmacht, middels het deputaatschap 'Geestelijke Verzorging van de militairen'.

Begin 1963 kwam er een einde aan zijn werk in Leeuwarden wegens vertrek naar Zwolle. Op 12 januari nam hij afscheid van de gemeente.

De periode ds. K.J. Velema - 1965-1977

Bij de intrede van ds K.J.Velema

De fam.ds K.J.Velema

Na het vertrek van ds. Hilbers naar Zwolle, in januari 1963, werd reeds in mei overgegaan tot het beroepingswerk. Dit bleek geen eenvoudige zaak te zijn. Tussen mei 1963 en maart 1965 moest zelfs acht keer een beroep worden uitgebracht, alvorens voorzien kon worden in de vakature. Achtereenvolgens betrof dit de predikanten: B. van Smeden, J.H. Velema, J. Brons, J.J. Rebel, J. de Vuyst, H.W. Eerland, W.H. Velema en K.J. Velema; de laatste nam het beroep aan en bleef 12 1/2 jaar onze dominee. Onder zijn leiding is er heel wat veranderd. Ds. Velema was een harde werker. Naast de zorg voor de gemeente met meer dan 1000 zielen, had hij zitting in vele colleges. De zending had de liefde van zijn hart. Namens Zendingsdeputaten reisde hij enkele malen naar de zendingsgebieden, uitgaande van de Chr. Geref.Kerken, in Afrika en Indonesië. Plaatselijk deed ds. Velema veel voor het interkerkelijk-maatschappelijk werk. Hij deed zijn intrede op 3 maart 1965, na bevestigd te zijn door zijn broer dr. W.H. Velema van Leiden. Hij bediende het Woord Gods uit Psalm 127 : 1 en 2, en had tot thema: 'Verwacht het als gemeente alleen van de Here, want Hij alleen bouwt en bewaart en alleen Hij zegent.

*In gebruikname van 'De Rank'
Op de kansel broeder a.Schilstra*

**Intrieur 'De Rank', voorganger
Ds.H.J.Th.Velema,Dokkum-23 febr.1986**

Oude 'Bethelkerk' 1986 ds. J. Plantinga.

Een belangrijk gebeuren tijdens de ambtsperiode van ds. Velema was de ingebruikname van "De Rank" aan de Huizumerlaan. Dit gebouw, een oude kleuterschool, gekocht van de gemeente

Leeuwarden, moest geheel worden verbouwd en gerenoveerd alvorens het geschikt was om er kerkdiensten in te houden.

De man die hieraan een zeer belangrijk aandeel heeft gehad was broeder A. Schilstra, die gedurende de gehele verbouwing optrad als architect, uitvoerder en wat niet al.

Op 23 januari 1968 werd het kerkgebouw overgedragen aan de kerkeraad; ds. Velema hield een korte meditatie. Wethouder K.J. de Jong feliciteerde namens de plaatselijke Overheid.

Een lang gekoesterde wens was in vervulling gegaan, n.l. een vaste plaats voor de zondagse kerkdiensten en een verenigingsgebouw in Huizum.

Een andere belangrijke gebeurtenis was de viering van het 75 jarig bestaan van onze plaatselijke kerk, op woensdag 30 oktober 1968. De leiding was in handen van ds. Velema, het zangkoor "Hosannah" verleende medewerking, terwijl broeder J. Palma een historisch overzicht hield vanaf 1893 tot heden. 'Begonnen met

enkele tientallen leden en hebben nu meer dan duizend zielen', aldus broeder Palma, 'voorwaar grote zegeningen zijn ons deel'. Een andere gebeurtenis mag evenmin onvermeld blijven; tijdens

een ingrijpende restauratie van het interieur van de kerk moest de gemeente, ruim vijf maanden lang van juni tot november 1970, de diensten houden in het kerkgebouw "Ons Huis" aan de Bleeklaan,

daartoe welwillend afgestaan door de Ned. Hervormde Kerkvoogdij van Leeuwarden.

Letterlijk alles, behalve de muren, werd overhoop gehaald. Het werk werd verricht met behulp van vele gemeenteleden, zodat de kosten konden worden beperkt. Op 10 november 1970 werd het vernieuwde gebouw weer in gebruik

genomen. Middels het vertonen van een dertigtal dia's kreeg de gemeente een inzicht in de afbraak en de wederopbouw van het interieur van de Bethelkerk.

1893-1968

*75-JARIG VOORTBESTAAN van de
Christelijke Gereformeerde Kerk te Leeuwarden op woensdag
30 oktober
Bethelkerk"
Wijbrand de Geeststraat 20*

**Programma viering 75-jarig voortbestaan
van de Chr. Geref. Kerk van Leeuwarden.**

**Het 25-jarighuwelijksfeest van
dominee en mevrouw K.J.Velema**

**Een feestelijk gebeuren was het 25-jarig huwelijksfeest van ds.en mevr. Velema, gepaard gaande met het 25-jarig predikantschap van ds. Velema.
Op passende wijze werd dit feit herdacht in een bijeenkomst met de gemeente op donderdag 2 november 1972.Intussen probeerde de kerkeraad een juist inzicht te krijgen in**

de wijze waarop een evenwichtig beleid gevoerd zou kunnen worden ten opzichte van pastorale plannen op middellange termijn. Begin 1973 besloot de kerkeraad daarom een commissie te benoemen, die de kerkeraad van advies zou kunnen dienen. Dat advies zou in grote lijnen moeten bestaan uit inzicht in:

1. de kwantitatieve ontwikkeling van de gemeente;
2. de materiële outillage die in samenhang hiermee vereist is;
3. de organisatie van het pastorale werk;
4. de financiële mogelijkheden.

Leden van deze commissie in alfabetische volgorde de broeders:

T. Braaksma, D. Harder, H. van der Meulen, H.P. Noppe, D. Sijsma, en E. Vos.

Voorzitter: broeder Harder; rapporteur: broeder Vos.

In december 1973 dient de commissie een rapport in, dat getuigt van visie en Werkelijkheidszin.

De commissie geeft in haar rapport aan dat de gemeente behoefte heeft aan twee fulltime predikanten; elke andere oplossing is een onbevredigende; duidelijk worden lijnen aangegeven wat betreft organisatorische vormgeving en financiële mogelijkheden.

“

De periode ds. R. van de Kamp en ds. J. Plantinga

In 1975 wordt in diverse kerkeraadsvergaderingen over het beroepingswerk gesproken.

Op 28 maart 1975 wordt ds. J. Verhage van Meppel beroepen, maar deze meent te moeten bedanken; ook ds. H. Biesma van Amsterdam heeft geen vrijmoedigheid om de roeping naar Leeuwarden op te volgen.

Op 14 september 1975 wordt ds. R. van de Kamp van Stadskanaal als predikant begeerd en beroepen; met blijdschap van de gemeente aanvaardt hij op 29 december 1975 zijn werk in Leeuwarden.

Een zeer bijzonder gebeuren, omdat de gemeente voor het eerst in de historie twee predikanten heeft. De beide predikanten werken samen, ieder in zijn eigen wijk; lang duurt dit echter niet, want in november 1977 beëindigt

ds. Velema zijn arbeid in Leeuwarden alwaar hij 12 1/2 jaar met inzet van zijn gehele persoonlijkheid veel zegenrijk werk heeft mogen verrichten.

Hij vertrekt naar Groningen.

Na het vertrek van ds. K.J. Velema was de gemeentebearbeiding in handen van alleen ds. Van de Kamp. Hoewel deze met inzet van zijn gehele persoonlijkheid, onder Gods zegen, mocht arbeiden, werd om tot werkelijke opbouw van de gemeente te komen hiermede een te zware taak op zijn schouders gelegd.

Ondertussen werden dan ook pogingen ondernomen om in de ontstane vacature te voorzien.

De kerkeraad had in zijn vergadering van 24 september 1975 reeds uitgesproken, dat de gemeente door twee predikanten bearbeid zou moeten worden, daarmede het advies volgend van de 'Commissie Vos' van december 1973, die toen reeds de noodzakelijkheid bepleitte van twee predikanten voor het werk in de gemeente.

Fam. Ds.R.v/d Kamp

Fam.ds.J.Plantinga

Het was dan ook een blijde dag toen ds. J. Plantinga, komende van Dronten, zijn intrede deed in Leeuwarden op 16 juni 1978, met een preek over 1 Cor. 1 : 23, na bevestigd te zijn door zijn collega

ds. R. van de Kamp. Sinds 16 juni 1978 werken beide predikanten in de gemeente, elk in een eigen wijk. Vanaf het moment dat aan het gemeentelijk leven weer leiding kon worden gegeven door twee predikanten, mochten velen met volle inzet worden ingeschakeld bij het werk tot opbouw van de gemeente. Dit alles, opdat de gemeente mocht heen groeien naar wat van de gemeente te Jeruzalem wordt getuigd: 'zij bleven volharden bij het onderwijs der apostelen en de gemeenschap, het breken des broods en de gebeden'. (Hand. 2).

In het kader van de gemeente als 'leerhuis' werd, tot toename in

de kennis van de Schriften een belangrijke plaats gegeven aan de opening van het Woord. Naast de zondagse erediensten werd de gemeente een scala van mogelijkheden geboden zich te bekwamen in het verstaan van Gods Woord. Allerlei catechesegroepen werden opgezet; naast de gebruikelijke groepen voor jongeren ontstonden er voor volwassenen groepen 'ochtendcatechese', 'leerhuizen' en groepen voor rand en buitenkerkelijken.

In ditzelfde raam dient aandacht te worden geschonken aan het veelomvattende werk van de werkgroep zondagsschool/ Kindernevendienst, die op instructieve wijze bezig is de kinderen vanaf twee

... drie jaar in te leiden in 'de geheimen van de Schriften'.

In het kader van de opbouw van de gemeente tot wat ze steeds meer behoort te worden in eenheid en liefde, in elkaar onderdanig zijn en verdraagzaamheid - door het Nieuwe Testament aangeduid met Lichaam van Christus - mag genoemd worden het werk van de verschillende gespreksgroepen, waarin men via ontmoeting en gesprek met elkaar het heil in Christus mag beleven in eenheid en liefde. Verder valt te wijzen op de bijbelstudiegroepen voor jongeren, de middagen voor de ouderen en alleenstaanden in de gemeente, de gemeenschap van de jongeren in hun gospelgroep, enz. enz.

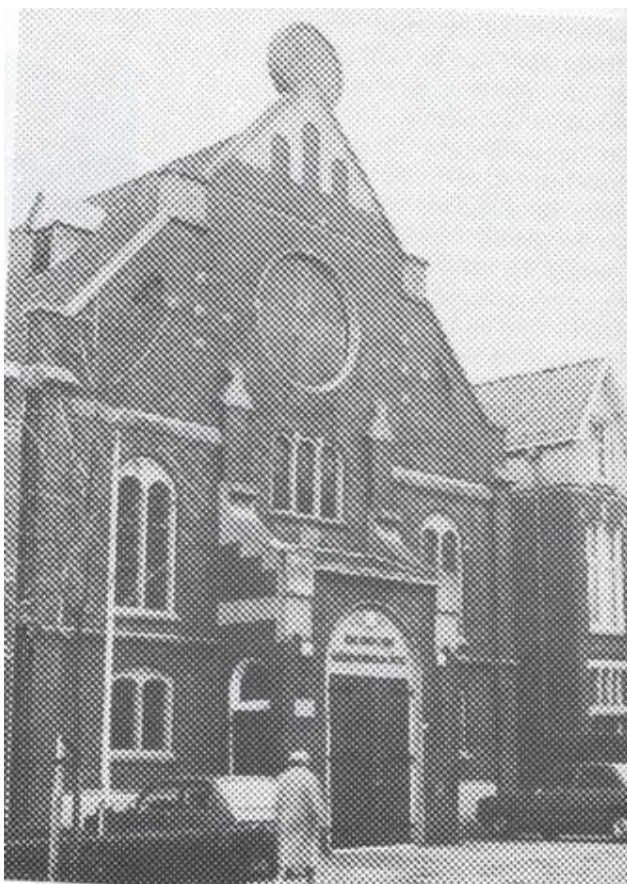
Daarnaast mag het werk van de ambtsdragers - tot opbouw van de gemeente - er op gericht zijn de gaven die Christus door Zijn Geest in de gemeente wil uitdelen, in te schakelen opdat de gemeente steeds meer mag worden tot wat ze behoort te zijn: 'gemeenschap'.

Zo mag naast het vele werk, dat door individuele gemeenteleden wordt verricht, met dankbaarheid worden genoemd, het zich laten inschakelen van gemeenteleden bij het werk van de ambtsdragers via de verschillende wijkteams, waarbinnen de predikanten en de ouderlingen en diakenen tezamen met gemeenteleden, de belangen van de diverse wijken behartigen. Wat betreft het pastoraat onder de jongeren van de gemeente worden de beide jeugdouderlingen bij hun werk gesteund door een groep gemeenteleden.

Met betrekking tot de extensieve opbouw van de gemeente wat het aantal betreft mag worden geattendeerd op het werk rond en in de 'diensten met belangstellenden'. Reeds een aantal jaren wordt getracht via deze diensten en de kontakten die daaruit voortvloeien, rand en buitenkerkelijken bekend te maken met het evangelie van Jezus Christus.

Zowel naar de eigen gemeente toe, als met het oog op hen die (ver)vreemd zijn, blijken deze 'bijzondere diensten' vrucht te dragen; meerderen mochten, mede langs deze weg, gewonnen worden voor Jezus Christus.

Nieuwbouw Kerk

*De oude 'Bethelkerk in de
WijbranddeGeesstraat.*

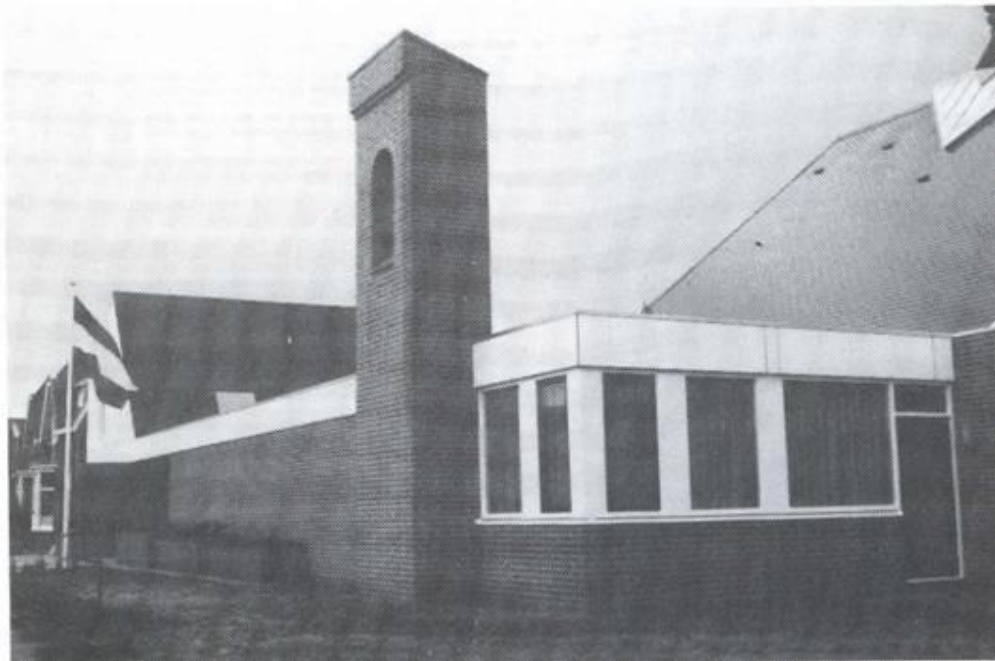
Intrieur Bethelkerk, voorganger ds. J. Plantinga- januari 1986

In 1978 werd duidelijk, dat de oude Bethelkerk dringend toe was aan een grote onderhoudsbeurt; het dak lekte en er openbaarden zich gebreken van velerlei

aard. Aanvankelijk dacht men te kunnen volstaan met het aanbrengen van een nieuw dak; daarom werd begonnen met een actie die de zeer toepasselijke naam droeg: "Onder de pannen" en die bijna f 65.000,- opbracht. Echter, bij een onderzoek door een ingenieurbureau kwamen ernstige verzakkingen en scheurvorming aan het licht. Naveel wikken en wegen werd in 1980 het roer definitief omgegooid en begon men aan nieuwbouw te denken. Voordat deze plannen vaste vorm konden krijgen, diende er veel studie te worden verricht. Op 10 maart 1980 gaf de kerkeraad opdracht aan de Commissie van Advies een overzicht te maken van de toestand waarin de gebouwen zich bevonden, met daarbij zo mogelijk adviezen over wat er verder diende te gebeuren; dit gezet tegen de achtergrond van definanciële mogelijkheden, met de daaraan verbonden konsekwenties. Voorwaar geen gemakkelijke taak!

*De eerste paal werd geslagen door het
oudste lid van de gemeente, broeder
D. Ritskus-op 3 april 1986*

*Het nieuwe Kerkelijke Centrum
19 december 1986*

*De eerste steen gelegd door broeder
H.van der Schaar op 20 juni 1986*

Onder de bekwame leiding van broeder J.H.Sloots kwam er reeds op 4 april 1980 een gedegen rapport tot stand, met als unaniem besluit, de kerkeraad te adviseren tot algehele nieuwbouw van een

kerkelijk centrum. De kerkeraad nam dit advies in de vergadering van 2 juni 1980 met algemene stemmen over; dat ook de gemeente volledig achter de plannen stond, bleek één en andermaal tijdens de gehouden gemeentevergaderingen.

In 1983 trok broeder Sloots zich terug als voorzitter van de Bouwcommissie en van de Commissie van Advies. Broeder H. van der Schaar werd benoemd als voorzitter van de Bouwcommissie.

Enkele jaren gingen voorbij voordat definitief een geschikt bouwterrein gevonden werd aan de Huizumerlaan, naast het kerkgebouw 'De Rank'.

De kerkeraad besloot, met instemming van de leden der gemeente, te bestemden tijd De Rank af te breken en op dezelfde plaats een nieuwe kerk te doen verrijzen. De gebouwen aan de Wijbrand de Geeststraat, kerk, pastorie en kosterwoning en de beide panden aan de Corn. Frederikstraat dienden daartoe te worden verkocht. Dit alles mocht uiteindelijk zijn beslag krijgen in januari 1986.

Met deputaten Kerkbouwaangelegenheden werd overleg gepleegd en reeds in november 1985 werd in principe een regeling getroffen voor medefinanciering, van na oplevering van de gebouwen, ontstane begrotingstekorten, gedurende een bepaald aantal jaren.

Toen de gemaakte plannen vast stonden, moest er veel werk worden verzet om tot realisering van dit alles te komen. Door in het verkoopkontraat opgenomen voorwaarden diende de gemeente de

Bethelkerk eerder te ontruimen dan in de bedoeling lag, namelijk per 1 september 1986. De laatste dienst in de oude kerk werd gehouden op zondag 31 augustus 1986. Dankzij de grote medewerking van de kerkeraad van de

Gereformeerde Kerk van Leeuwarden-West, kreeg de gemeente gedurende bijna vier maanden de beschikking over de Adelaarkerk voor het

houden van de zondagse diensten. Naast een nieuwe kerk moest er echter ook een andere woning voor de familie Plantinga worden gevonden, waarvoor de kerkeraad het pand Groningerplein 7 als pastorie aankocht.

De gemeente heeft ter realisering van de kerkbouwplannen, in de jaren 1980 tot 1986 enorm geofferd: ruim f 1.200.000,--. In niet

geringe mate is dit resultaat mede tot stand gekomen via inspanningen van de daartoe ingestelde activiteitencommissie, die middels velerlei acties, als verkopen, hobbymarkten, rommelmarkten en diverse andere activiteiten eraan meewerkte het gestelde streefbedrag, zijnde de helft van de bouwkosten, bijeen te brengen. Niet onvermeld mogen blijven de acties van de jongeren van de gemeente binnen hun eigen 'Jeugdwerkgroep'.

Toen het streefbedrag was bereikt, kon eindelijk overgegaan worden tot de bouw van de nieuwe kerk. De laatste dienst in 'De Rank' werd gehouden op zondag 2

maart 1986; daarna werd begonnen met de afbraak van 'De Rank'.

Het Architectenbureau Bokhorts/Geels te Arnhem was aangetrokken om het gebouwencomplex te ontwerpen; de aannemerscombinatie Boringa/Westerbaan te Leeuwarden zou het werk uitvoeren.

De eerste paal werd de grond ingeslagen door het oudste lid der gemeente, broeder D. Ritskes, op 3 april 1986.

De nieuwbouw ging zeer voorspoedig, mede doordat het weer meewerkte. Veel moest er nog gebeuren, maar alles verliep volgens de plannen, zodat de openingsplechtigheid kon worden gehouden op vrijdag 19 december 1986. In een bijzondere samenkomst, waarbij vele gasten van hun belangstelling blijken gaven, werd het kerkgebouw in gebruik genomen.

Door de goedheid van de Here, onze God mocht hiermede een bijzondere periode in het leven van de gemeente worden afgesloten.

Met deze constatering komt een einde aan de 'flitsen' uit de historie van de Christelijke Gereformeerde Kerk van Leeuwarden, of wel 'De Vaart van het Schipperskerkje'.

**Leeuwarden
1987; T. Braaksma.**